
Johdatus tilastotieteeseen

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste

Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli: Mitä opimme? – 1/3

- **Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli** pyrkii selittämään *selitettävän muuttujan havaittujen arvojen vaihtelun yhden selittävän muuttujan havaittujen arvojen vaihtelun avulla.*
- Tässä luvussa tarkastellaan seuraavia **yhden selittävän muuttujan lineaarisen regressiomallin** soveltamiseen liittyviä kysymyksiä:
  - Miten malli **formuloidaan**?
  - Mitkä ovat mallin **osat** ja mitkä ovat osien **tulkinnat**?
  - Mitkä ovat mallia koskevat **oletukset**?
  - Miten mallin **parametrit estimoidaan**?
  - Miten mallin **parametreja koskevia hypoteeseja testataan**?
  - Miten mallin **hyvyyttä mitataan**?
  - Miten mallilla **ennustetaan**?

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli: Mitä opimme? – 2/3

- Regressiomallien parametrien estimointiin käytetään tavallisesti **pienimmän neliösumman menetelmää**.
- Estimoidun regressiomallin *hyvyyttä* mitataan **selitysasteella**.
- Selitysasteen määritelmä perustuu ns. **varianssianalyysihajotelmaan**.
- Varianssianalyysihajotelmassa **selitettävän muuttujan havaittujen arvojen vaihtelua kuvaava neliösumma** on jaettu kahdeksi neliösummaksi, joista toinen kuvaa mallin ja havaintojen **yhteensopivuutta** ja toinen mallin ja havaintojen **yhteensopimattomuutta**.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli: Mitä opimme? – 3/3

- Lineaarisen regressiomallin perusoletuksiin kuuluu se, että selittävien muuttujien arvot ovat **ei-satunnaisia**.
- Selittävän muuttujan arvojen satunnaisuus ei kuitenkaan vaikuta mallin estimoinnissa ja testauksessa käytettäviin menetelmiin seuraavissa tilanteissa:
  - Tavanomaiset mallista tehdyt oletukset pätevät (sopivasti modifioituina), kun siirrytään tarkastelemaan selittävän muuttujan **ehdollista odotusarvoa** selittäjien suhteen.
  - Selitettävä muuttuja ja selittäjät noudattavat yhdessä **multinormaalijakaumaa**.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli: Esitiedot

- Esitiedot: ks. seuraavia lukuja:
  - Tilastollinen riippuvuus ja korrelaatio**
  - Johdatus regressioanalyysiin**
- Tarvitset esitietoja myös seuraavista kalvokokoelman **Johdatus todennäköisyyslaskentaan** luvuista:
  - Moniulotteiset satunnaismuuttujat ja todennäköisyysjakaumat**
  - Moniulotteisia todennäköisyysjakaumia**

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli: Lisätiedot

- Pitemmälle meneviä regressioanalyysin kysymyksiä käsitellään luentosarjan **Tilastollisen analyysin perusteet** luvuissa
  - Yleinen lineaarinen malli**
  - Regressiodiagnostiikka**
  - Regressiomallin valinta**
  - Regressioanalyysin erityiskysymyksiä**

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

- >> **Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset**
- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi**
- Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste**
- Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista**
- Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla**
- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä**
- 2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi**

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

---

Avainsanat

Ei-satunnaisuus

Havainto

Heteroskedastisuus

Homoskedastisuus

Homoskedastisuusoletus

Jäännöstermi

Jäännösvarianssi

Lineaarinen regressiomalli

Korreloitumattomuusoletus

Korreloituneisuus

Kulmakerroin

Lineaarisuus

Normaalisuusoletus

Odotusarvo

Regressiokerroin

Regressiosuora

Satunnainen osa

Satunnaisuus

Selitettävä muuttuja

Selittäjä

Selitettävä muuttuja

Standardioletukset

Systemaattinen osa

Vaihtelu

Vakioselittäjä

Virhetermi

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Selitettävä muuttuja ja selittävä muuttuja

- Oletetaan, että **selitettävän muuttujan** y *havaintujen arvojen vaihtelu halutaan selittää selittävän muuttujan eli selittäjän* x *havaintujen arvojen vaihtelun avulla.*
- Tehdään seuraavat oletukset:
  - (i) Selitettävä muuttuja y on *suhdeasteikollinen satunnaismuuttuja.*
  - (ii) Selittävä muuttuja x on *kiinteä eli ei-satunnainen muuttuja.*

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Selitettävä muuttuja ja selittävä muuttuja:

Kommentti

- *Satunnaisen selittäjän tapausta* käsitellään tämän luvun lopussa kappaleissa **Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä ja 2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi.**

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Havainnot

- Olkoot

$$y_1, y_2, \dots, y_n$$

selitettävän muuttujan y ja

$$x_1, x_2, \dots, x_n$$

selittävän muuttujan x **havaittuja arvoja**.

- Oletetaan lisäksi, että havaintoarvot x_j ja y_j liittyvät *samaan havaintoyksikköön kaikille $j = 1, 2, \dots, n$* .
- Tällöin havaintoarvot x_j ja y_j muodostavat *pisteitä 2-ulotteisessa avaruudessa*:

$$(x_j, y_j) \in \mathbb{R}^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Malli ja sen osat 1/2

- Oletetaan, että havaintoarvojen y_j ja x_j välillä on *lineaarinen tilastollinen riippuvuus*, joka voidaan ilmaista yhtälöllä

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Yhtälö määrittelee **yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin**, jossa

y_j = **selitettävän muuttujan** y *satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

x_j = **selittävän muuttujan** eli **selittäjän** x *ei-satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

ε_j = **jäännös-** eli **virhetermin** ε *satunnainen* ja *ei-havaittu* arvo havaintoyksikössä j

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Malli ja sen osat 2/2

- Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on seuraavat *regressiokertoimet*:

β_0 = **vakioselittäjän regressiokerroin**;

β_0 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

β_1 = **selittäjän x regressiokerroin**;

β_1 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

- Huomautus:

Regressiokertoimet β_0 ja β_1 on oletettu *samoiksi* kaikille havaintoyksiköille j .

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Vakioselittäjä

- Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

kerrointa β_0 kutsutaan *vakioselittäjän* regressio-kerroimeksi.

- Nimitys johtuu siitä, että kerrointa β_0 vastaa *keinotekoinen selittäjä*, joka saa kaikille havaintoyksiköille $j = 1, 2, \dots, n$ vakioarvon 1.

- Huomautus:

Jatkossa esitettävät kaavat *eivät välttämättä päde* tässä esitettävässä muodossa, jos mallissa *ei ole* vakioselittäjää.

- **Oletamme jatkossa, että mallissa on aina vakioselittäjä.**

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Standardioletukset jäännöstermeistä 1/2

- Tehdään yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli virhetermeistä ε_j ns. **standardioletukset**:

(i) $E(\varepsilon_j) = 0, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermeillä on *vakiovarianssi* eli ne ovat *homoskedastisia*:

$$\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat *korreloimattomia*:

$$\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l) = 0, \quad j \neq l$$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Standardioletukset jäännöstermeistä 2/2

- Lisäksi jäännös- eli virhetermeistä ε_j tehdään tavallisesti *normaalisuusoletus*:
(iv) $\varepsilon_j \sim N(0, \sigma^2)$, $j = 1, 2, \dots, n$
- Huomautus:
Oletus (iv) sisältää oletukset (i) ja (ii).

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Selitettävän muuttujan ominaisuudet

- Jos yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli virhetermejä ε_j koskevat standardioletukset

(i)-(iii) pätevät, mallin selitettävän muuttujan y havaituilla arvoilla y_j on seuraavat stokastiset ominaisuudet:

(i)' $E(y_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(ii)' $\text{Var}(y_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(iii)' $\text{Cor}(y_j, y_l) = 0, \quad j \neq l$

- Jos lisäksi jäännös- eli virhetermejä ε_j koskeva *normaalisuusoletus (iv) pätee*, niin

(iv)' $y_j \sim N(\beta_0 + \beta_1 x_j, \sigma^2), \quad j = 1, 2, \dots, n$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Mallin parametrit

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

parametreja ovat mallin **regressiokertoimet** β_0 ja β_1 sekä jäännös- eli virhetermien ε_j yhteinen *varianssi*

$$\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jota kutsutaan **jäännösvarianssiksi**.

- Koska regressiokertoimet β_0 ja β_1 sekä jäännösvarianssi σ^2 ovat tavallisesti *tuntemattomia*, ne on *estimoitava* muuttujien x ja y havaituista arvoista x_j ja y_j ,
 $j = 1, 2, \dots, n$.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Mallin systemaattinen ja satunnainen osa 1/2

- Oletetaan, että yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli virhetermejä ε_j koskeva standardioletus

(i) $E(\varepsilon_j) = 0, \quad j = 1, 2, \dots, n$

pätee.

- Tällöin selitettävän muuttujan y havaitut arvot y_j voidaan *esittää* seuraavalla tavalla *kahden osatekijän summana*:

$$y_j = E(y_j) + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jossa

$$E(y_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Mallin systemaattinen ja satunnainen osa 2/2

- Odotusarvo

$$E(y_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j, j = 1, 2, \dots, n$$

muodostaa yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin **systemaattisen osan**, joka *riippuu selittäjälle x annetuista arvoista*.

- Jäännös- eli virhetermi

$$\varepsilon_j, j = 1, 2, \dots, n$$

muodostaa mallin **satunnaisen osan**, joka *ei riipu selittäjälle x annetuista arvoista*.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Regressiosuora

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

systemaattinen osa $E(y_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j$ määrittelee suoran

$$y = \beta_0 + \beta_1 x$$

avaruudessa $\mathbb{R}^2$.

- Suoraa kutsutaan **regressiosuoraksi** ja sen yhtälössä

β_0 = regressiosuoran ja y-akselin **leikkauspiste**

β_1 = regressiosuoran **kulmakerroin**

- Jäännös- eli virhetermien ε_j varianssi σ^2 kuvaa *havaintopisteiden* (x_j, y_j) , $j = 1, 2, \dots, n$ *vaihtelua regressiosuoran ympärillä.*

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Regressiosuoran kulmakertoimen tulkinta

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin systemaattisen osan määrittelemän regressiosuoran

$$y = \beta_0 + \beta_1 x$$

kulmakertoimella β_1 seuraava **tulkinta**:

- Oletetaan, että *selittäjän x arvo kasvaa yhdellä yksiköllä*:

$$x \rightarrow x + 1$$

Tällöin kerroin β_1 kertoo *paljonko selitettävän muuttujan y vastaava odotettavissa oleva arvo muuttuu*:

$$\begin{aligned} E(y) = \beta_0 + \beta_1 x &\rightarrow \beta_0 + \beta_1(x + 1) \\ &= \beta_0 + \beta_1 x + \beta_1 \\ &= E(y) + \beta_1 \end{aligned}$$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

>> Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste

Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Avainsanat

Aritmeettinen keskiarvo

Estimaattori

Estimointi

Harhattomuus

Jäännöstermien neliösumma

Jäännösvarianssi

Keskihajonta

Kulmakerroin

Lineaarinen regressiomalli

Minimointi

Otoskorrelaatiokerroin

Otoskovarianssi

Otostunnusluvut

Otosvarianssi

Painopiste

Pienimmän neliösumman estimaattori

Pienimmän neliösumman menetelmä

Regressiosuora

Residuaali

Sovite

Standardioletukset

Vakioselittäjä

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Estimointiongelma

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimet β_0 ja β_1 ovat tavallisesti *tuntemattomia*, joten *ne on estimoiva* muuttujien x ja y havaituista arvoista x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$.

- Estimoinnissa regressiokertoimille β_0 ja β_1 pyritään löytämään sellaiset arvot, että niiden määräämä *regressiosuora selittäisi mahdollisimman hyvin selitettävän muuttujan y arvojen vaihtelun*.
- Regressiokertoimien β_0 ja β_1 estimointiin on tarjolla useita erilaisia menetelmiä, joista tavallisesti käytetään *pienimmän neliösumman menetelmää*.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Pienimmän neliösumman menetelmä

- **Pienimmän neliösumman menetelmässä** yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 estimaattorit määrätään *minimoimalla jäännös- eli virhetermien ε_j neliösumma*

$$\sum_{j=1}^n \varepsilon_j^2 = \sum_{j=1}^n (y_j - \beta_0 - \beta_1 x_j)^2$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 suhteen.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Otostunnusluvut

- Määritellään havaintojen x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *aritmeettiset keskiarvot*, *otosvarianssit*, *otoskovarianssi* ja *otoskorrelaatiokerroin* tavanomaisilla kaavoillaan:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j$$

$$s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2$$

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

$$s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})(y_j - \bar{y})$$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Regressiokertoimien PNS-estimaattorit

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 **pienimmän neliösumman (PNS-) estimaattorit** ovat

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

$$b_1 = \frac{s_{xy}}{s_x^2} = r_{xy} \frac{s_y}{s_x}$$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

PNS-estimaattoreiden johto 1/4

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimet β_0 ja β_1 estimoidaan PNS-menetelmällä minimoimalla jäännöstermien ε_j neliösumma

$$S(\beta_0, \beta_1) = \sum_{j=1}^n \varepsilon_j^2 = \sum_{j=1}^n (y_j - \beta_0 - \beta_1 x_j)^2$$

kertoimien β_0 ja β_1 suhteen

- Tämä tapahtuu tavanomaiseen tapaan derivoimalla funktio $S(\beta_0, \beta_1)$ kertoimien β_0 ja β_1 suhteen ja merkitsemällä derivaatat nolliksi.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

PNS-estimaattoreiden johto 2/4

- Derivoidaan funktio

$$S(\beta_0, \beta_1) = \sum_{j=1}^n \varepsilon_j^2 = \sum_{j=1}^n (y_j - \beta_0 - \beta_1 x_j)^2$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 suhteen ja merkitään derivaatat nolliksi:

$$(1) \quad \frac{\partial S(\beta_0, \beta_1)}{\partial \beta_0} = -2 \sum_{j=1}^n (y_j - \beta_0 - \beta_1 x_j) = 0$$

$$(2) \quad \frac{\partial S(\beta_0, \beta_1)}{\partial \beta_1} = -2 \sum_{j=1}^n (y_j - \beta_0 - \beta_1 x_j) x_j = 0$$

- Regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit saadaan normaaliyhtälöiden (1) ja (2) ratkaisuna.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

PNS-estimaattoreiden johto 3/4

- Kirjoitetaan normaaliyhtälöt (1) ja (2) muotoihin

$$(1)' \quad \sum_{j=1}^n y_j - n\beta_0 - \beta_1 \sum_{j=1}^n x_j = 0$$

$$(2)' \quad \sum_{j=1}^n y_j x_j - \beta_0 \sum_{j=1}^n x_j - \beta_1 \sum_{j=1}^n x_j^2 = 0$$

- Ratkaistaan β_0 yhtälöstä (1)':

$$(3) \quad \beta_0 = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j - \beta_1 \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j = \bar{y} - \beta_1 \bar{x}$$

ja sijoitetaan ratkaisu yhtälöön (2)':

$$(4) \quad \sum_{j=1}^n y_j x_j - n\bar{y}\bar{x} + n\beta_1 \bar{x}^2 - \beta_1 \sum_{j=1}^n x_j^2 = 0$$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

PNS-estimaattoreiden johto 4/4

- Parametrin β_1 PNS-estimaattoriksi saadaan yhtälöstä (4):

$$(5) \quad b_1 = \frac{\sum_{j=1}^n y_j x_j - n \bar{y} \bar{x}}{\sum_{j=1}^n x_j^2 - n \bar{x}^2} = \frac{s_{xy}}{s_x^2} = r_{xy} \frac{s_y}{s_x}$$

- Sijoittamalla b_1 yhtälöön (3) saadaan parametrin β_0 PNS-estimaattoriksi

$$(6) \quad b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

- Sivuuutetaan sen osoittaminen, että saatu ääriarvo on todellakin *minimi*.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Regressiokertoimien laskeminen 1/3

- Oletetaan, että haluamme laskea yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaatit *käsin* tai käyttämällä *laskinta*.

- Tällöin tarvittavat laskutoimitukset on mukavinta järjestää seuraavalla kalvolla esitettävän kaavion muotoon.
- Huomautus:

Samasta kaaviosta voidaan laskea myös muuttujien x ja y havaittujen arvojen *aritmeettiset keskiarvot*, *otosvarianssit*, *otoskeskihajonnat*, *otoskovarianssi* ja *otoskorrelaatio*; ks. lukua **Tilastollinen riippuvuus ja korrelaatio**.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Regressiokertoimien laskeminen 2/3

- Määrätään ensin havaintoarvojen *summat*, *neliösummat* ja *tulosumma*:

i	x_i	y_i	x_i^2	y_i^2	$x_i y_i$
1	x_1	y_1	x_1^2	y_1^2	$x_1 y_1$
2	x_2	y_2	x_2^2	y_2^2	$x_2 y_2$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$
n	x_n	y_n	x_n^2	y_n^2	$x_n y_n$
Summa	$\sum_{i=1}^n x_i$	$\sum_{i=1}^n y_i$	$\sum_{i=1}^n x_i^2$	$\sum_{i=1}^n y_i^2$	$\sum_{i=1}^n x_i y_i$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Regressiokertoimien laskeminen 3/3

- Regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaatit saadaan havaintoarvojen *summista*, *neliösummista* ja *tulosummasta* alla esitetyillä kaavoilla:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i \quad \bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_i$$

$$b_1 = \frac{\sum_{i=1}^n x_i y_i - \frac{1}{n} \left(\sum_{i=1}^n x_i \right) \left(\sum_{i=1}^n y_i \right)}{\sum_{i=1}^n x_i^2 - \frac{1}{n} \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2}$$

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

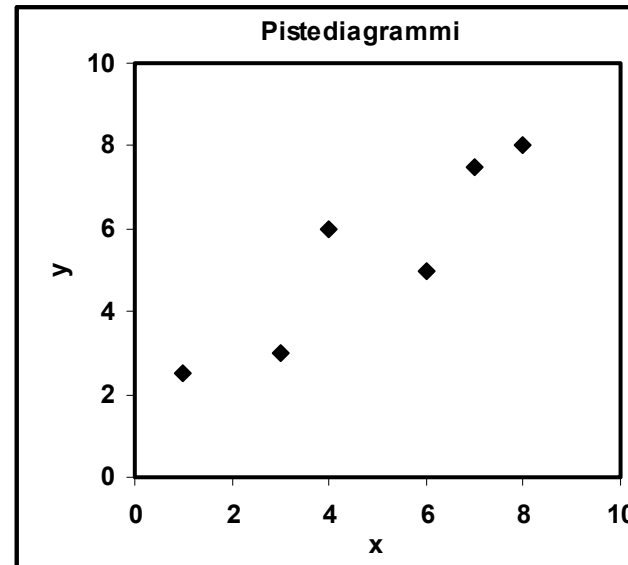
Tunnuslukujen laskeminen:

Havainnollistava esimerkki 1/3

- Taulukossa oikealla on keinotekoisen kahden muuttujan aineiston havaintoarvot ($n = 6$).
- Aineistoa kuvaava *pistediagrammi* on oikealla alhaalla.

i	x	y
1	1	2.5
2	3	3
3	4	6
4	6	5
5	7	7.5
6	8	8

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Tunnuslukujen laskeminen:

Havainnollistava esimerkki 2/3

- Alla olevassa taulukossa on laskettu muuttujien x ja y havaittujen arvojen *summat*, *neliösummat* ja *tulosumma*.

i	x	y	x^2	y^2	xy
1	1	2.5	1	6.25	2.5
2	3	3	9	9	9
3	4	6	16	36	24
4	6	5	36	25	30
5	7	7.5	49	56.25	52.5
6	8	8	64	64	64
Summa	29	32	175	196.5	182

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaatit voidaan laskea näistä viidestä summasta; ks. seuraavaa kalvoa.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Tunnuslukujen laskeminen:

Havainnollistava esimerkki 3/3

- Regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaatit:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i = \frac{1}{6} \times 29 = 4.833$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_i = \frac{1}{6} \times 32 = 5.333$$

$$b_1 = \frac{\sum_{i=1}^n x_i y_i - \frac{1}{n} \left(\sum_{i=1}^n x_i \right) \left(\sum_{i=1}^n y_i \right)}{\sum_{i=1}^n x_i^2 - \frac{1}{n} \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2} = \frac{182 - \frac{1}{6} \times 29 \times 32}{175 - \frac{1}{6} \times 29^2} = 0.785$$

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x} = 5.333 - 0.7847 \times 4.833 = 1.541$$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Estimoitu regressiosuora 1/3

- Yhden selittäjän lineaarinen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit b_0 ja b_1 määrittelevät suoran avaruudessa $\mathbb{R}^2$:

$$y = b_0 + b_1 x$$

jossa

b_0 = estimoidun regressiosuoran ja y-akselin
leikkauspiste

b_1 = estimoidun regressiosuoran **kulmakerroin**

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Estimoitu regressiosuora 2/3

- Sijoitetaan regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattoreiden lausekkeet

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x} \qquad b_1 = r_{xy} \frac{s_y}{s_x}$$

estimoidun regressiosuoran lausekkeeseen.

- Tällöin estimoidun regressiosuoran yhtälö voidaan kirjoittaa seuraavaan muotoon:

$$y = \bar{y} + r_{xy} \frac{s_y}{s_x} (x - \bar{x})$$

- Yhtälöstä nähdään, että estimoitu regressiosuora kulkee havaintopisteiden (x_j, y_j) , $j = 1, 2, \dots, n$ painopisteen $(\bar{x}, \bar{y})$ kautta.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Estimoitu regressiosuora 3/3

- Estimoidulla regressiosuoralla

$$y = \bar{y} + r_{xy} \frac{s_y}{s_x} (x - \bar{x})$$

on seuraavat ominaisuudet:

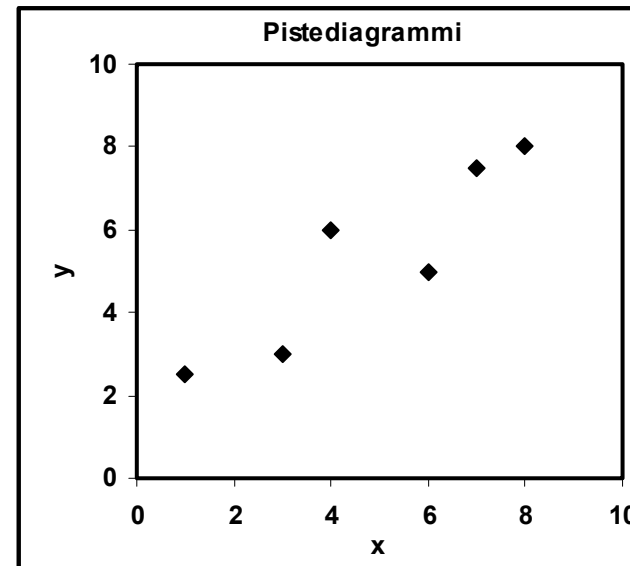
- (i) Jos $r_{xy} > 0$, suora on *nouseva*.
- (ii) Jos $r_{xy} < 0$, suora on *laskeva*.
- (iii) Jos $r_{xy} = 0$, suora on *vaakasuorassa*.
- (iv) Suora *jyrkkenee (loivenee)*, jos
  - korrelaation itseisarvo $|r_{xy}|$ *kasvaa (pienenee)*
  - keskihajonta s_y *kasvaa (pienenee)*
  - keskihajonta s_x *pienenee (kasvaa)*

Estimoitu regressiosuora: Havainnollistava esimerkki 1/2

- Taulukossa oikealla on keinotekoisesti kahden muuttujan aineiston havaintoarvot ($n = 6$).
- Aineistoa kuvaava *pistediagrammi* on oikealla alhaalla.

i	x	y
1	1	2.5
2	3	3
3	4	6
4	6	5
5	7	7.5
6	8	8

Estimoitu regressiosuora: Havainnollistava esimerkki 2/2

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j$$

$$j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaateiksi saatiin edellä

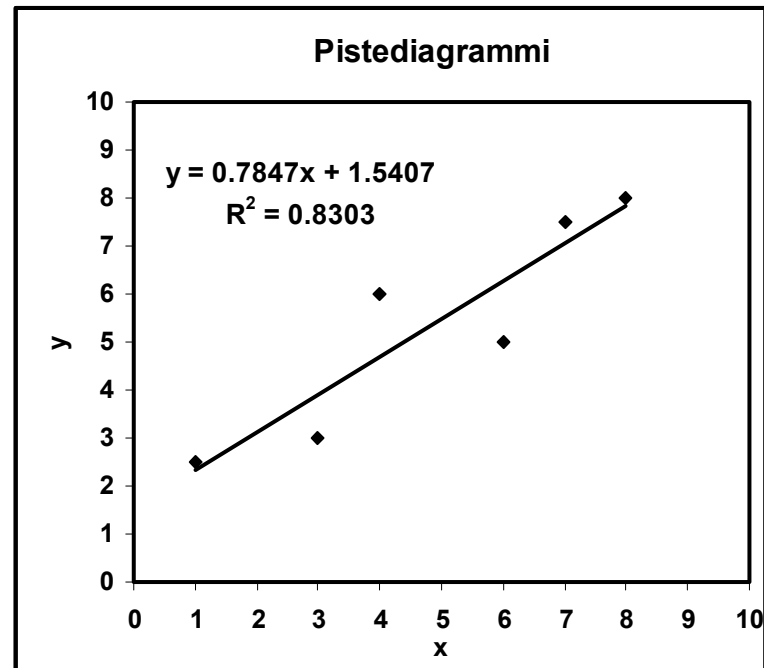
$$b_0 = 1.5407$$

$$b_1 = 0.7847$$

- *Estimoidun regressiosuoran yhtälö on siten*

$$y = 1.5407 + 0.7847x$$

ks. kuviota oikealla.

Regressiosuoran estimointi:

1. esimerkki 1/2

- *Hooken lain* mukaan (ideaalisen) kierrejousen pituus y riippuu *lineaarisesti* jouseen ripustetusta painosta x :

$$y = \alpha + \beta x$$

jossa

α = jousen pituus ilman painoa

β = ns. *jousivakio*

- Jousivakion määrittämiseksi jouseen ripustettiin seuraavat painot: 0, 2, 4, 6, 8, 10 kg ja jousen pituus mitattiin.
- Mittaustulokset on annettu taulukossa oikealla.

Paino (kg)	Pituus (cm)
0	43.00
2	43.60
4	44.05
6	44.55
8	45.00
10	45.50

Regressiosuoran estimointi:

1. esimerkki 2/2

- *Estimoidun regressiosuoran yhtälö* on

$$y = 43.055 + 0.2457x$$

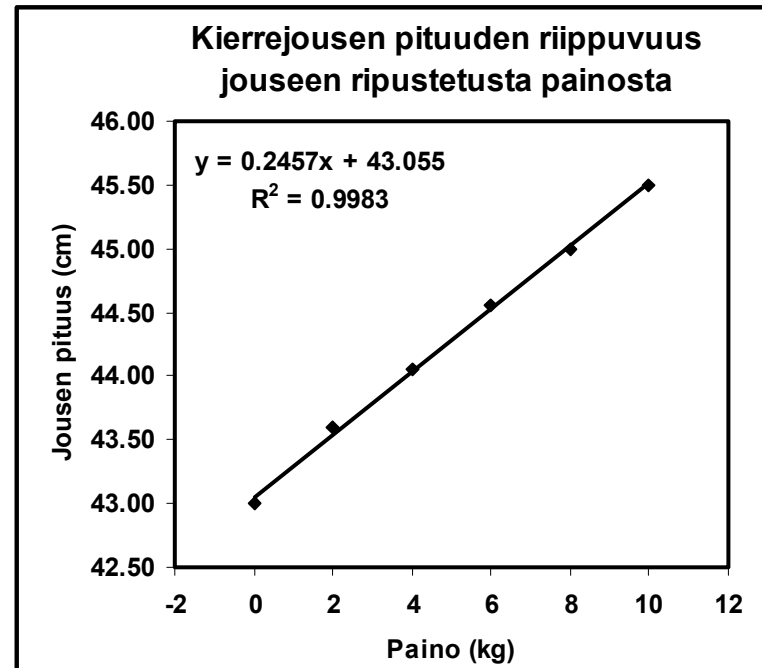
ks. kuviota oikealla.

- Suoran kulmakertoimen

$$b = 0.2457$$

tulkinta:

Jouseen ripustetun painon lisääminen 1 kg:lla pidentää jouta keskimäärin 0.2457 cm:llä.

Regressiosuoran estimointi:

2. esimerkki – 1/2

- Perinnöllisyystieteen mukaan lapset perivät geneettiset ominaisuutensa vanhemmiltaan.
- Periytyykö isän pituus heidän pojilleen?
- Havaintoaineisto koostuu 300:n isän ja heidän poikiensa pituuksien muodostamasta lukuparista

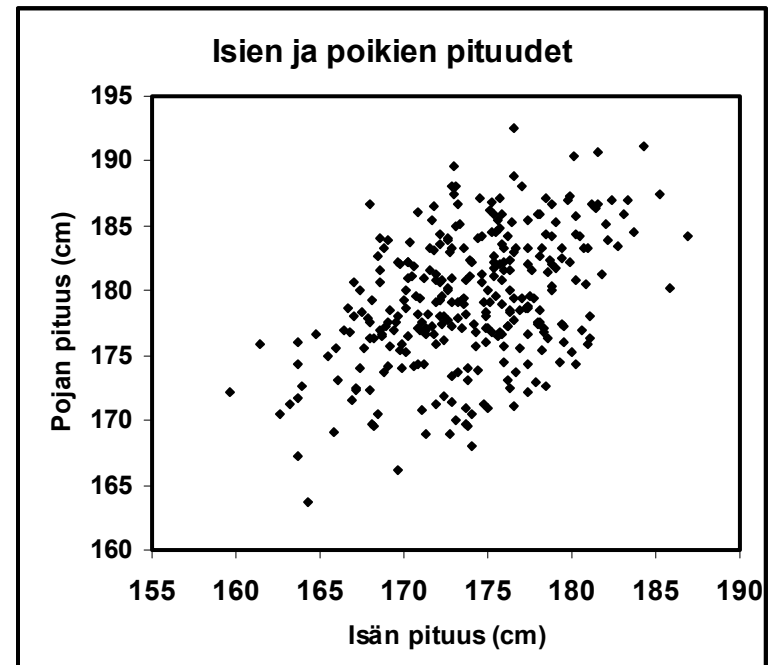
$$(x_j, y_j), j = 1, 2, \dots, 300$$

jossa

x_j = isän j pituus

y_j = isän j pojan pituus

- Ks. pistediagrammia oikealla.

Regressiosuoran estimointi:

2. esimerkki – 2/2

- *Estimoidun regressiosuoran yhtälö on*

$$y = 97.391 + 0.4707x$$

ks. kuviota oikealla.

- Suoran kulmakertoimen

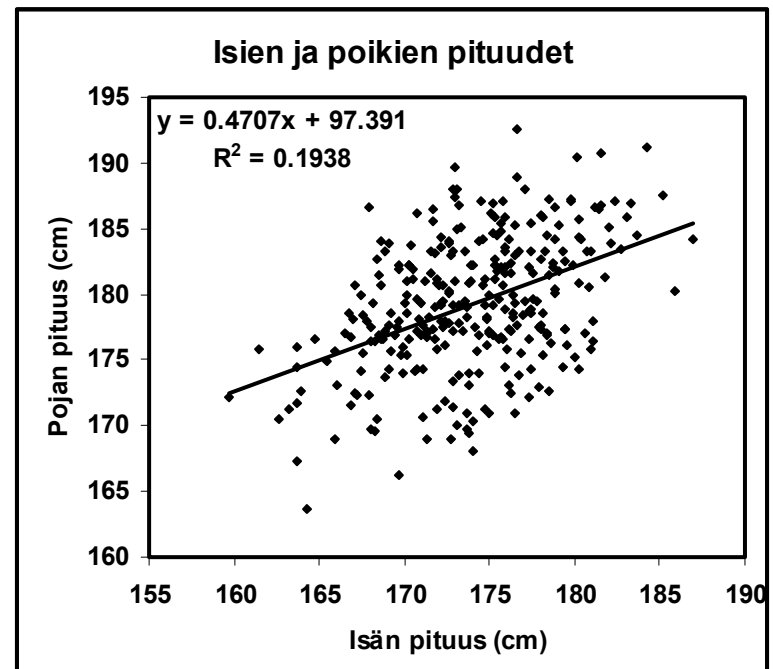
$$b = 0.4707$$

tulkinta:

Jos isä A on 1 cm pitempi kuin isä B , isä A :n poika on *keskimäärin*

$$0.4707 \text{ cm}$$

pitempi kuin isä B :n poika.

Regressiosuoran estimointi:

3. esimerkki – 1/2

- Onko keuhkosityöpä yleisempää sellaisissa maissa, joissa tupakoidaan paljon?
- Oikealla on tiedot savukkeiden kulutuksesta ja keuhkosityövän yleisyydestä 10:ssä maassa.
- Havaintoaineisto koostuu 10:stä lukuparista

$$(x_j, y_j), j = 1, 2, \dots, 10$$

jossa

x_j = savukkeiden kulutus maassa j 1930

y_j = sairastuvuus keuhkosityöpään maassa j 1950

Maa	Savukkeiden kulutus (kpl) per capita 1930	Keuhkosityöpätapausten lkm per 1 milj. henkilöä 1950
Islanti	220	58
Norja	250	90
Ruotsi	310	115
Kanada	510	150
Tanska	380	165
Itävalta	455	170
Hollanti	460	245
Sveitsi	530	250
Suomi	1115	350
Englanti	1145	465

Regressiosuoran estimointi:

3. esimerkki – 2/2

- *Estimoidun regressiosuoran* yhtälö on

$$y = 13.553 + 0.3577x$$

- Suoran kulmakertoimen

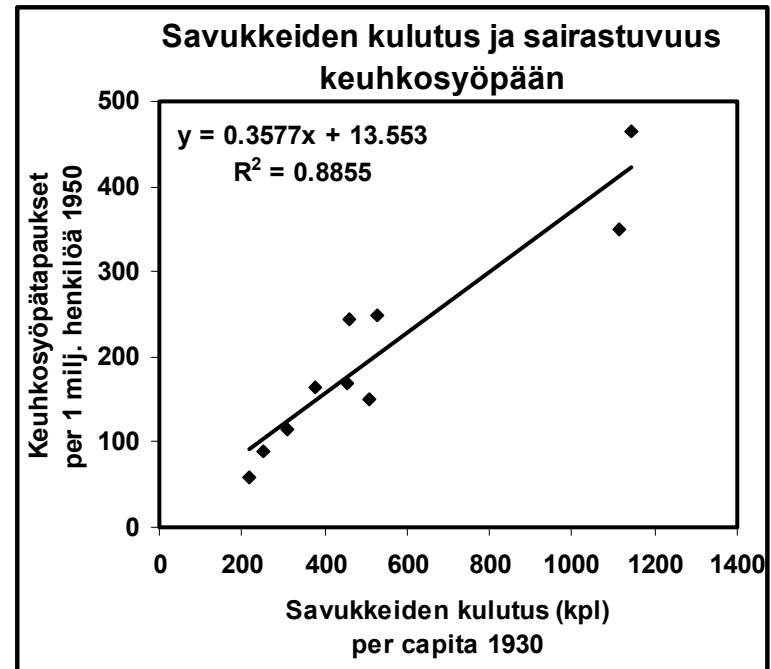
$$b = 0.3577$$

tulkinta:

Jos maassa *A* poltettiin vuonna 1930 sata savuketta enemmän per capita kuin maassa *B*, maassa *A* oli vuonna 1950 *keskimäärin*

$$100 \times 0.3577 \approx 36$$

keuhkosyöpätapausta enemmän per 1 milj. asukasta kuin maassa *B*.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Sovitteet ja residuaalit

- Olkoot b_0 ja b_1 yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit.

- Määritellään estimoidun mallin **sovitteet** kaavalla

$$\hat{y}_j = b_0 + b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Määritellään estimoidun mallin **residuaalit** kaavalla

$$e_j = y_j - \hat{y}_j = y_j - b_0 - b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Huomaa, että

$$y_j = \hat{y}_j + e_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Sovitteet ja residuaalit:

Tulkinnat 1/2

- *Sovite*

$$\hat{y}_j = b_0 + b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on estimoidun regressiosuoran yhtälön selitettävälle muuttujalle y antama arvo havaintopisteessä x_j .

- *Residuaali*

$$e_j = y_j - \hat{y}_j = y_j - b_0 - b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on selitettävän muuttujan y havaitun arvon y_j ja sovitteen $\hat{y}_j$ eli estimoidun regressiosuoran yhtälön selitettävälle muuttujalle y havaintopisteessä x_j antaman arvon erotus.

Sovitteet ja residuaalit:

Tulkinnat 2/2

- Estimoitu regressiomalli selittää selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelun *sitä paremmin mitä lähempänä estimoidun mallin sovitteet $\hat{y}_j$ ovat selitettävän muuttujan y havaittuja arvoja y_j .*
- Yhtäpitävästi edellisen kanssa:
Estimoitu regressiomalli selittää selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen y_j vaihtelun *sitä paremmin mitä pienempiä ovat estimoidun mallin residuaalit e_j .*

Sovitteet ja residuaalit: Havainnollistus

- Kuvio oikealla havainnollistaa sovitteiden ja residuaalien geometrista tulkintaa.

- *Malli:*

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- *PNS-suora:*

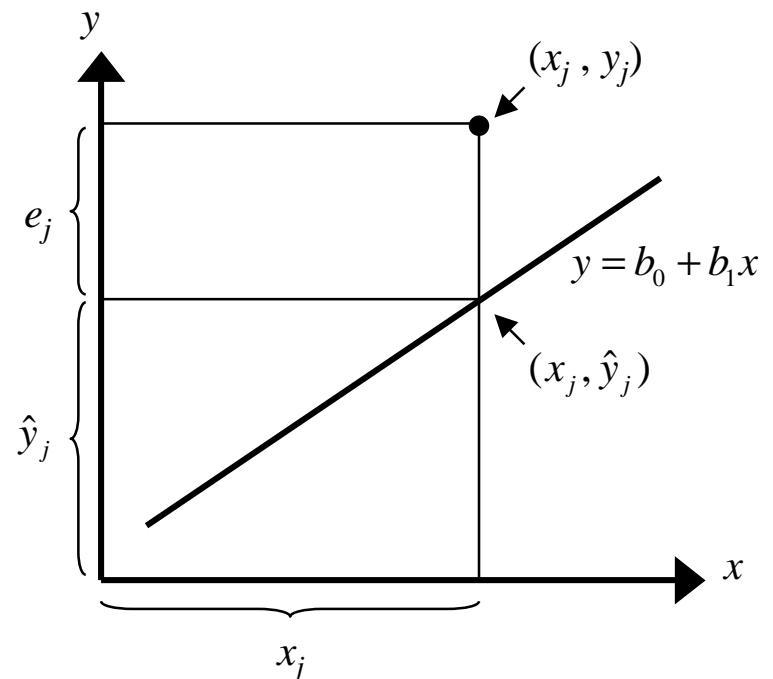
$$y = b_0 + b_1 x$$

- *Sovite:*

$$\hat{y}_j = b_0 + b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- *Residuaali:*

$$e_j = y_j - \hat{y}_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

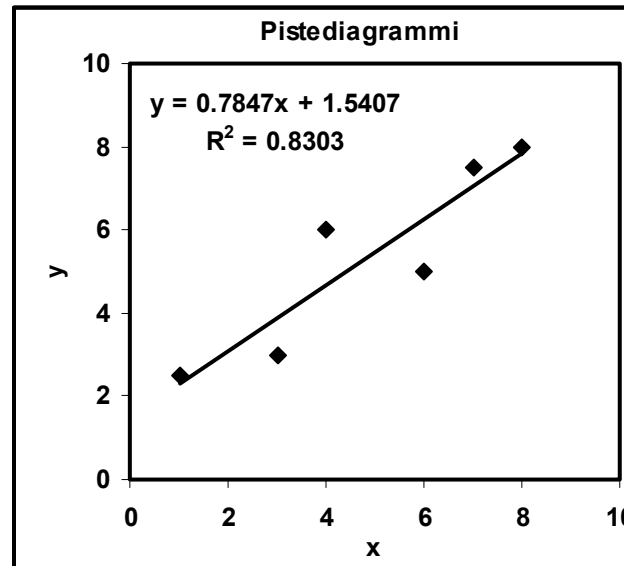
Sovitteet ja residuaalit:

Havainnollistava esimerkki 1/3

- Taulukossa oikealla on keinotekoisesti kahden muuttujan aineiston havaintoarvot ($n = 6$).
- *Estimoidun regressiosuoran* yhtälöksi saatiin edellä
$$y = 1.5407 + 0.7847x$$
ks. kuviota oikealla.

i	x	y
1	1	2.5
2	3	3
3	4	6
4	6	5
5	7	7.5
6	8	8

Sovitteet ja residuaalit:

Havainnollistava esimerkki 2/3

- Alla olevassa taulukossa on laskettu estimoidun mallin

$$y = 1.5407 + 0.7847x$$

sovitteet $\hat{y}$ ja residuaalit e :

<i>i</i>	<i>x</i>	<i>y</i>	Sovite	Residuaali
1	1	2.5	2.325	0.175
2	3	3	3.895	-0.895
3	4	6	4.679	1.321
4	6	5	6.249	-1.249
5	7	7.5	7.033	0.467
6	8	8	7.818	0.182
Summa	29	32	32.000	0.000

- Esimerkiksi, kun $i = 3$, niin

$$\hat{y}_3 = 1.5407 + 0.7847x_3 = 1.5407 + 0.7847 \times 4 = 4.679$$

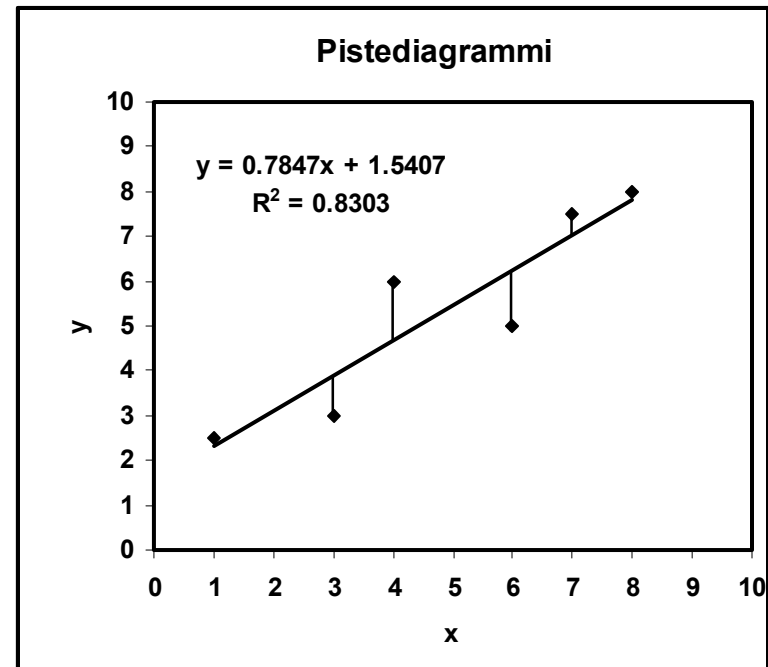
$$e_3 = y_3 - \hat{y}_3 = 6 - 4.679 = 1.321$$

Sovitteet ja residuaalit:

Havainnollistava esimerkki 3/3

- Kuvioon oikealla on lisätty estimoidun regressiomallin *residuaaleja* vastaavat janat.
- Huomautus:
Pienimmän neliösumman menetelmässä regressiosuoran kertoimet tulevat valituiksi siten, että mallin *residuaaleja* vastaavien janojen pituuksien neliöiden summa on pienin mahdollinen.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Jäännösvarianssin estimointi 1/2

- Jos yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin *jäännös-* eli *virhetermejä* ε_j koskevat *standardioletukset* (i)-(iii) pätevät, jäännösvarianssin $\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2$ **harhaton estimaattori** on

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2$$

jossa

$$e_j = y_j - \hat{y}_j = y_j - b_0 - b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

= estimoidun mallin *residuaali*

n = havaintojen lukumäärä

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Jäännösvarianssin estimointi 2/2

- Jäännösvarianssin σ^2 estimaattori

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2$$

kuvaa *havaintopisteiden* (x_j, y_j) , $j = 1, 2, \dots, n$ *vaihtelua* *estimoidun regressiosuoran ympärillä.*

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Jäännösvarianssin estimointi:

Kommentti

- Estimaattori s^2 on *residuaalien* e_j *varianssi*.
- Tämä seuraa siitä, että mallissa on *vakioselittäjä*, jolloin

$$\sum_{i=1}^n e_i = 0$$

ja siten myös

$$\bar{e} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n e_i = 0$$

jolloin

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n (e_j - \bar{e})^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2$$

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

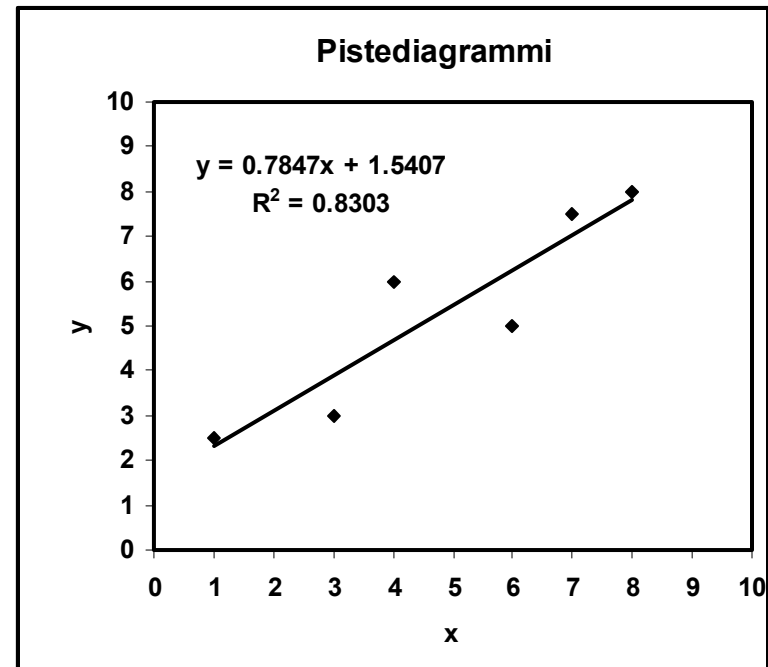
Jäännösvarianssin estimointi:

Havainnollistava esimerkki 1/2

- Taulukossa alla on keinotekoisien kahden muuttujan aineiston havaintoarvot ($n = 6$):

i	x	y
1	1	2.5
2	3	3
3	4	6
4	6	5
5	7	7.5
6	8	8

- Aineistoa kuvaava *pistediagrammi* on oikealla.
- Kuvioon on merkitty myös aineistosta *estimoidun regressiosuoran yhtälö*.

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Jäännösvarianssin estimointi:

Havainnollistava esimerkki 2/2

- Alla olevassa taulukossa on laskettu estimoidun mallin *sovitteet* $\hat{y}$, *residuaalit* e (sovitteiden ja residuaalien laskemista on käsitelty edellä) ja *residuaalien neliöt* e^2 .

i	x	y	<i>Sovite</i>	<i>Residuaali</i>	<i>Res²</i>
1	1	2.5	2.325	0.175	0.030
2	3	3	3.895	-0.895	0.801
3	4	6	4.679	1.321	1.744
4	6	5	6.249	-1.249	1.560
5	7	7.5	7.033	0.467	0.218
6	8	8	7.818	0.182	0.033
Summa	29	32	32.000	0.000	4.385

- *Jäännösvarianssin* σ^2 *harhaton estimaattori* on

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2 = \frac{1}{6-2} \times 4.385 = 1.096$$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

>> Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Avainsanat

Jäännöseliösumma

Jäännösvaihtelu

Kokonaisneliösumma

Kokonaisvaihtelu

Korrelaatio

Lineaarinen regressiomalli

Mallineliosumma

Pienimmän neliösumman estimaattori

Residuaali

Selitysaste

Sovite

Standardioletukset

Varianssianalyysihajotelma

Varianssianalyysihajotelman idea

- Yhden selittäjän regressiomallin tehtävänä on selittää *selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelu selittävän muuttujan x havaittujen arvojen vaihtelulla*.
- Onnistumista tässä tehtävässä voidaan kuvata ns. **varianssianalyysihajotelman** avulla.
- Hajotelmassa *selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen kokonaisvaihtelua kuvaava ns. kokonaisneliösumma jaetaan kahden osatekijän summaksi*:
  - (i) Toinen osatekijä kuvaa *estimoidun mallin selittämää osaa kokonaisvaihtelusta*.
  - (ii) Toinen osatekijä kuvaa *mallilla selittämättä jäänyttä osaa kokonaisvaihtelusta*.

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Malli ja sen osat 1/2

- Oletetaan, että havaintoarvojen y_j ja x_j välillä on *lineaarinen tilastollinen riippuvuus*, joka voidaan ilmaista yhtälöllä

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Yhtälö määrittelee **yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin**, jossa

y_j = **selitettävän muuttujan** y *satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

x_j = **selittävän muuttujan** eli **selittäjän** x *ei-satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

ε_j = **jäännös-** eli **virhetermin** ε *satunnainen* ja *ei-havaittu* arvo havaintoyksikössä j

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Malli ja sen osat 2/2

- Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on seuraavat *kertoimet*:

β_0 = **vakioselittäjän regressiokerroin;**

β_0 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

β_1 = **selittäjän x regressiokerroin;**

β_1 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste

Oletukset

- Oletetaan, että yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli virhetermiä ε_j koskevat **standardioletukset** pätevät:

(i) $E(\varepsilon_j) = 0, j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermit ovat *homoskedastisia*:

$$\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat *korreloimattomia*:

$$\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l) = 0, \quad j \neq l$$

Varianssianalyysihajotelma ja selityaste

Otostunnusluvut

- Määritellään havaintojen x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *aritmeettiset keskiarvot*, *otosvarianssit*, *otoskovarianssi* ja *otoskorrelaatiokerroin* tavanomaisilla kaavoillaan:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j$$

$$s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2$$

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

$$s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})(y_j - \bar{y})$$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

Regressiokertoimien PNS-estimaattorit

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 **pienimmän neliösumman (PNS-) estimaattorit** ovat

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

$$b_1 = \frac{s_{xy}}{s_x^2} = r_{xy} \frac{s_y}{s_x}$$

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Sovitteet ja residuaalit

- Olkoot b_0 ja b_1 yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit.

- Määritellään estimoidun mallin **sovitteet** kaavalla

$$\hat{y}_j = b_0 + b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Määritellään estimoidun mallin **residuaalit** kaavalla

$$e_j = y_j - \hat{y}_j = y_j - b_0 - b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Jäännösvarianssin estimointi

- Jos yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin *jäännös-* eli *virhetermejä* ε_j koskevat *standardioletukset* (i)-(iii) *pätevät*, jäännösvarianssin $\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2$ **harhaton** **estimaattori** on

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2$$

jossa

e_j = estimoidun mallin *residuaali*

n = havaintojen lukumäärä

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Kokonaisneliösumma

- Neliösumma

$$SST = \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

kuvaa *selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen y_j vaihtelua* ja sitä kutsutaan **kokonaisneliösummaksi**.

- *Selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen y_j varianssi* voidaan määritellä kaavalla

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} SST$$

Varianssianalyysihajotelma ja selityaste

Jäännösneliösumma

- Neliösumma

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2$$

kuvaa *residuaalien* e_j *vaihtelua* ja sitä kutsutaan **jäännösneliösummaksi**.

- Koska mallissa on vakioselittäjä, jolloin $\sum e_j = 0$, *residuaalien* e_j *varianssi* voidaan määritellä kaavalla

$$s^2 = \frac{1}{n-2} SSE$$

- s^2 on jäännösvarianssin σ^2 *harhaton estimaattori*.

Kokonais- ja jäännösneliösumman yhteys 1/4

- Voidaan osoittaa, että yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa jäännösneliösumma SSE ja kokonaisneliösumma SST toteuttavat yhtälöt

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2 = (1 - r_{xy}^2) \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2 = (1 - r_{xy}^2) SST$$

jossa

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

= selitettävän muuttujan y ja selittäjän x
havaittujen arvojen otoskorrelaatiokerroin

Kokonais- ja jäännösneliösumman yhteys 2/4

- Koska otoskorrelaatiokerroin r_{xy} toteuttaa epäyhtälöt

$$-1 \leq r_{xy} \leq +1$$

yhtälöistä

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2 = (1 - r_{xy}^2) \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2 = (1 - r_{xy}^2) SST$$

nähdään välittömästi, että

$$SSE \leq SST$$

Kokonais- ja jäännösneliösumman yhteys 3/4

- Yhtälöistä

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2 = (1 - r_{xy}^2) \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2 = (1 - r_{xy}^2) SST$$

nähdään, että seuraavat ehdot ovat yhtäpitäviä:

- (i) $SSE = 0$
  - (ii) $e_j = 0$ kaikille $j = 1, 2, \dots, n$
  - (iii) $r_{xy} = \pm 1$
- Jos ehdot (i)-(iii) pätevät, niin kaikki havaintopisteet (x_j, y_j) , $j = 1, 2, \dots, n$ ovat samalla suoralla ja tätä suoraa vastaava *lineaarinen regressiomalli selittää täydellisesti selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelun.*

Kokonais- ja jäännösneliösumman yhteys 4/4

- Yhtälöistä

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2 = (1 - r_{xy}^2) \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2 = (1 - r_{xy}^2) SST$$

nähdään, että seuraavat ehdot ovat yhtäpitäviä:

- (i)' $SSE = SST$
  - (ii)' $e_j = y_j - \bar{y}$ kaikille $j = 1, 2, \dots, n$
  - (iii)' $r_{xy} = 0$
- Jos ehdot (i)'-(iii)' pätevät, niin *selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelua ei voida selittää lineaarisella regressiomallilla.*

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Mallineliösumma 1/2

- Määritellään suure SSM yhtälöllä

$$SSM = SST - SSE$$

- Koska

$$0 \leq SSE \leq SST$$

niin

$$SSM \geq 0$$

- Koska voidaan osoittaa, että

$$SSM = \sum_{j=1}^n (\hat{y}_j - \bar{y})^2$$

suuretta SSM kutsutaan **mallineliösummaksi**.

Varianssianalyysihajotelma ja selityaste

Mallineliösumma 2/2

- Mallineliösumma SSM voidaan esittää myös muodossa

$$SSM = \sum_{j=1}^n (\hat{y}_j - \bar{\hat{y}})^2$$

jossa

$$\bar{\hat{y}} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n \hat{y}_j = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j = \bar{y}$$

Varianssianalyysihajotelma ja selityksaste

Varianssianalyysihajotelma 1/2

- Edellä esitetyn mukaan kokonaisneliösumma

$$SST = \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

voidaan esittää kahden osatekijän *SSM* ja *SSE* summana:

$$SST = SSM + SSE$$

jossa

$$SSM = \sum_{j=1}^n (\hat{y}_j - \bar{y})^2$$

ja

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2$$

Varianssianalyysihajotelma 2/2

- **Varianssianalyysihajotelmassa**

$$SST = SSM + SSE$$

selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelua kuvaava **kokonaisneliösumma** SST on esitetty kahden osatekijän SSM ja SSE summana:

- (i) **Mallineliosumma** SSM kuvaa sitä osaa selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelusta, jonka *estimoitu malli on selittänyt*.
- (ii) **Jäännöseliosumma** SSE kuvaa sitä osaa selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelusta, jota *estimoitu malli ei ole selittänyt*.

Varianssianalyysihajotelman tulkinta

- Varianssianalyysihajotelma

$$SST = SSM + SSE$$

kuvaa estimoidun regressiomallin *hyvyyttä*:

- (i) Mitä *suurempi* on *mallineliösumman SSM osuus* kokonaisneliösummasta *SST*, sitä paremmin estimoitu malli selittää selitettävän muuttujan havaittujen arvojen vaihtelun.
- (ii) Mitä *pienempi* on *jäännöseliösumman SSE osuus* kokonaisneliösummasta *SST*, sitä paremmin estimoitu malli selittää selitettävän muuttujan havaittujen arvojen vaihtelun.

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Selitysaste

- Varianssianalyysihajotelma

$$SST = SSM + SSE$$

motivoi tunnusluvun

$$R^2 = 1 - \frac{SSE}{SST} = \frac{SSM}{SST}$$

käytön *regressiomallin* *hyvyyden mittarina*.

- Tunnuslukua R^2 kutsutaan **selitysasteeksi** ja se *mittaa regressiomallin selittämää osuutta* selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen kokonaisvaihtelusta.
- Selitysaste R^2 ilmaistaan tavallisesti prosentteina:

$$100 \times R^2 \%$$

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Selitysaste ja korrelaatio

- Voidaan osoittaa, että

$$R^2 = [\text{Cor}(y, \hat{y})]^2$$

jossa

$$\text{Cor}(y, \hat{y})$$

on selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen y_j ja sovitteiden $\hat{y}_j$ *otoskorrelaatiokerroin*.

- *Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa* pätee lisäksi se, että selitysaste R^2 on selitettävän ja selittävän muuttujan havaittujen arvojen *otoskorrelaatiokertoimen* r_{xy} *neliö*:

$$R^2 = r_{xy}^2$$

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Selitysasteen ominaisuudet 1/2

- *Selitysasteella* R^2 on seuraavat ominaisuudet:
  - (i) $0 \leq R^2 \leq 1$
  - (ii) Seuraavat ehdot ovat *yhtäpitäviä*:
    - (1) $R^2 = 1$
    - (2) Kaikki residuaalit häviävät:
 $e_j = 0$, kaikille $j = 1, 2, \dots, n$
    - (3) Kaikki havaintopisteet (x_j, y_j) , $j = 1, 2, \dots, n$ asettuvat *samalle suoralle*.
    - (4) $r_{xy} = \pm 1$
    - (5) Määritelty malli *selittää täydellisesti* selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelun.

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Selitysasteen ominaisuudet 2/2

(iii) Seuraavat ehdot ovat *yhtäpitäviä*:

(1) $R^2 = 0$

(2) $b_1 = 0$

(3) $r_{xy} = 0$

(4) Määritelty malli *ei ollenkaan selitä* selitettävän muuttujan y havaittujen arvojen vaihtelua.

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

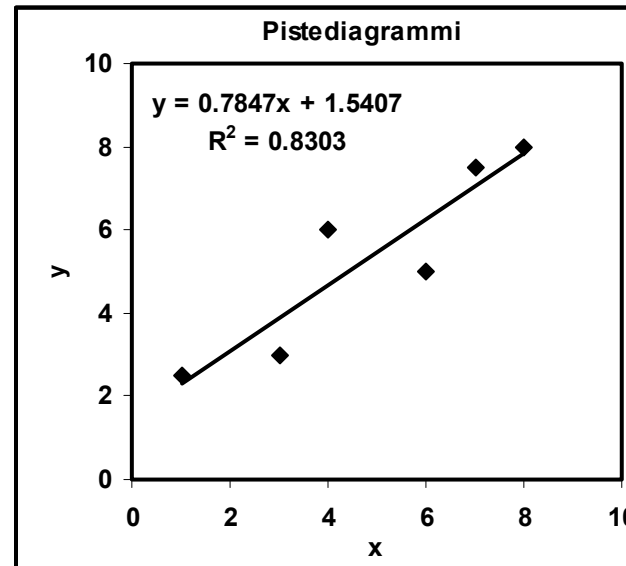
Selitysasteen laskeminen:

Havainnollistava esimerkki 1/3

- Taulukossa oikealla on keinotekoisesti kahden muuttujan aineiston havaintoarvot ($n = 6$).
- Aineistosta *estimoidun regressiosuoran* yhtälöksi saatiin kappaleessa **Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi**
$$y = 1.5407 + 0.7847x$$
ks. kuviota oikealla.

i	x	y
1	1	2.5
2	3	3
3	4	6
4	6	5
5	7	7.5
6	8	8

Selitysasteen laskeminen:

Havainnollistava esimerkki 2/3

- Alla olevassa taulukossa on laskettu havaintoarvojen summat ja neliösummat sekä estimoidun mallin *sovitteet* $\hat{y}$, *residuaalit* e (sovitteiden ja residuaalien laskemista on käsitelty em. kappaleessa) ja *residuaalien neliöt* e^2 .

i	x	y	x^2	y^2	Sovite	Residuaali	Res^2
1	1	2.5	1	6.25	2.325	0.175	0.030
2	3	3	9	9	3.895	-0.895	0.801
3	4	6	16	36	4.679	1.321	1.744
4	6	5	36	25	6.249	-1.249	1.560
5	7	7.5	49	56.25	7.033	0.467	0.218
6	8	8	64	64	7.818	0.182	0.033
Summa	29	32	175	196.5	32	0.000	4.385

- Estimoidun mallin *selitysaste* saadaan taulukon sarakesummista seuraavalla kalvolla esitettävällä tavalla.

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

Selitysasteen laskeminen:

Havainnollistava esimerkki 3/3

- *Kokonaisneliösumma:*

$$SST = \sum_{j=1}^n y_j^2 - \frac{1}{n} \left(\sum_{j=1}^n y_j \right)^2 = 196.5 - \frac{1}{6} \times 32^2 = 25.833$$

- *Jäännösneliösumma:*

$$SSE = \sum_{j=1}^n e_j^2 = 4.385$$

- *Selitysaste:*

$$R^2 = 1 - \frac{SSE}{SST} = 1 - \frac{4.385}{25.833} = 0.830$$

- Siten estimoitu malli on selittänyt

83.0 %

selitettävän muuttujan arvojen vaihtelusta.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selitysaste

>> Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Avainsanat

F-testi

Kulmakerroin

Lineaarinen regressiomalli

Luottamusväli

Otosjakauma

Pienimmän neliösumman estimaattori

Regressiokerroin

Selitysaste

Standardioletukset

Testaus

t-testi

Vakio

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Mallia koskeva tilastollinen päätely

- Tarkastellaan seuraavia yhden selittäjän lineaarista regressiomallia koskevia päätelyn ongelmia:
  - **Regressiokertoimien estimaattoreiden odotusarvot ja varianssit**
  - **Regressiokertoimien estimaattoreiden otosjakaumat**
  - **Regressiokertoimien luottamusvälit**
  - **Testit regressiokertoimille**
  - **Testi selityksasteelle**

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Malli ja sen osat 1/3

- Oletetaan, että havaintoarvojen y_j ja x_j välillä on *lineaarinen tilastollinen riippuvuus*, joka voidaan ilmaista yhtälöllä

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Yhtälö määrittelee **yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin**, jossa

y_j = **selitettävän muuttujan** y *satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

x_j = **selittävän muuttujan** eli **selittäjän** x *ei-satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

ε_j = **jäännös-** eli **virhetermin** ε *satunnainen* ja *ei-havaittu* arvo havaintoyksikössä j

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Malli ja sen osat 2/3

- Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on seuraavat *kertoimet*:

β_0 = **vakioselittäjän regressiokerroin**;

β_0 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

β_1 = **selittäjän x regressiokerroin**;

β_1 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Malli ja sen osat 3/3

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

määrittelemän **regressiosuoran**

$$y = \beta_0 + \beta_1 x$$

yhtälössä

β_0 = regressiosuoran ja y -akselin **leikkauspiste** eli
regressiosuoran **vakio**

β_1 = regressiosuoran **kulmakerroin**

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Oletukset

- Oletetaan, että yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli *virhetermiä* ε_j koskevat *standardioletukset* pätevät:

(i) $E(\varepsilon_j) = 0, j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermit ovat *homoskedastisia*:

$$\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat *korreloimattomia*:

$$\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l) = 0, \quad j \neq l$$

- Lisäksi oletetaan, että virhetermit ε_j ovat *normaalisia*:

(iv) $\varepsilon_j \sim N(0, \sigma^2), j = 1, 2, \dots, n$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Otostunnusluvut

- Määritellään havaintojen x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *aritmeettiset keskiarvot*, *otosvarianssit*, *otoskovarianssi* ja *otoskorrelaatiokerroin* tavanomaisilla kaavoillaan:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j$$

$$s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2$$

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

$$s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})(y_j - \bar{y})$$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Regressiokertoimien PNS-estimaattorit

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 **pienimmän neliösumman (PNS-) estimaattorit** ovat

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

$$b_1 = \frac{s_{xy}}{s_x^2} = r_{xy} \frac{s_y}{s_x}$$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Sovitteet ja residuaalit

- Olkoot b_0 ja b_1 yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit.

- Määritellään estimoidun mallin **sovitteet** kaavalla

$$\hat{y}_j = b_0 + b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Määritellään estimoidun mallin **residuaalit** kaavalla

$$e_j = y_j - \hat{y}_j = y_j - b_0 - b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Jäännösvarianssin estimointi

- Jos yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin *jäännös-* eli *virhetermejä* ε_j koskevat *standardioletukset* (i)-(iii) *pätevät*, jäännösvarianssin $\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2$ **harhaton** **estimaattori** on

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2$$

jossa

e_j = estimoidun mallin *residuaali*

n = havaintojen lukumäärä

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Regressiokertoimien estimaattorit: Odotusarvot ja varianssit

- *Jos standardioletukset (i)-(iii) pätevät, niin regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattoreilla b_0 ja b_1 on seuraavat odotusarvot ja varianssit:*

$$E(b_1) = \beta_1 \qquad \text{Var}(b_1) = D^2(b_1) = \frac{\sigma^2}{(n-1)s_x^2}$$

$$E(b_0) = \beta_0 \qquad \text{Var}(b_0) = D^2(b_0) = \frac{\sigma^2 \sum_{j=1}^n x_j^2}{n(n-1)s_x^2}$$

- Erityisesti: PNS-estimaattorit b_0 ja b_1 ovat *oletuksien (i)-(iii) pätiessä harhattomia*.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Regressiokertoimien estimaattorit: Otosjakaumat

- *Jos standardioletuksien (i)-(iii) lisäksi normaalisuusoletus (iv) pätee, regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit b_0 ja b_1 ovat normaalijakautuneita:*

$$b_1 \sim N\left(\beta_1, \frac{\sigma^2}{(n-1)s_x^2}\right)$$

$$b_0 \sim N\left(\beta_0, \frac{\sigma^2 \sum_{j=1}^n x_j^2}{n(n-1)s_x^2}\right)$$

Regressiosuoran kulmakertoimen luottamusväli

- *Jos standardioletuksien (i)-(iii) lisäksi normaalisuusoletus (iv) pätee*, niin regressiokertoimen β_1 eli regressiosuoran kulmakertoimen **luottamusväli** luottamustasolla $(1 - \alpha)$ on muotoa

$$b_1 \pm t_{\alpha/2} \frac{s}{\sqrt{n-1} s_x}$$

jossa $-t_{\alpha/2}$ ja $+t_{\alpha/2}$ ovat luottamustasoon $(1 - \alpha)$ liittyvät luottamuskertoimet Studentin *t-jakaumasta*, jonka vapausasteiden luku on $(n - 2)$ ja s^2 on jäännösvarianssin σ^2 harhaton estimaattori.

Regressiosuoran kulmakertoimen luottamusväli: Kommentti

- Huomaa, että regressiokertoimen β_1 luottamusväli on *tavanomaista muotoa*

$$b_1 \pm t_{\alpha/2} \hat{D}(b_1)$$

jossa

$$\hat{D}^2(b_1) = \frac{s^2}{(n-1)s_x^2}$$

on kertoimen β_1 PNS-estimaattorin b_1 *varianssin estimaattori*.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Regressiosuoran vakion luottamusväli

- *Jos standardioletuksien (i)-(iii) lisäksi normaalisuusoletus (iv) pätee*, niin regressiokertoimen β_0 eli regressiosuoran vakion **luottamusväli** luottamustasolla $(1 - \alpha)$ on muotoa

$$b_0 \pm t_{\alpha/2} \frac{s \sqrt{\sum_{j=1}^n x_j^2}}{\sqrt{n(n-1)} s_x}$$

jossa $-t_{\alpha/2}$ ja $+t_{\alpha/2}$ ovat luottamustasoon $(1 - \alpha)$ liittyvät luottamuskertoimet Studentin *t-jakaumasta*, jonka vapausasteiden luku on $(n - 2)$ ja s^2 on jäännösvariانسsin σ^2 harhaton estimaattori.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Regressiosuoran vakion luottamusväli:

Kommentti

- Huomaa, että regressiokertoimen β_0 luottamusväli on *tavanomaista muotoa*

$$b_0 \pm t_{\alpha/2} \hat{D}(b_0)$$

jossa

$$\hat{D}^2(b_0) = \frac{s^2 \sum_{j=1}^n x_j^2}{n(n-1) s_x^2}$$

on kertoimen β_0 PNS-estimaattorin b_0 *varianssin estimaattori*.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi regressiosuoran kulmakertoimelle

- Oletetaan, että *standardioletuksien* (i)-(iii) lisäksi *normaalisuusoletus* (iv) pätee.

- Olkoon *nollahypoteesina*

$$H_{01} : \beta_1 = \beta_1^0$$

- Määritellään ***t*-testisuure**

$$t_1 = \frac{b_1 - \beta_1^0}{s / (\sqrt{n-1} s_x)}$$

- *Jos nollahypoteesi* H_{01} *pätee,*

$$t_1 \sim t(n-2)$$

- Itseisarvoltaan *suuret* testisuureen t_1 arvot viittaavat siihen, että nollahypoteesi H_{01} *ei päde.*

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi regressiosuoran kulmakertoimelle:

Kommentti

- Huomaa, että t -testisuure nollahypoteesille $H_{01} : \beta_1 = \beta_1^0$ on *tavanomaista muotoa*

$$t_1 = \frac{b_1 - \beta_1^0}{\hat{D}(b_1)}$$

jossa

$$\hat{D}^2(b_1) = \frac{s^2}{(n-1)s_x^2}$$

on regressiokertoimen β_1 PNS-estimaattorin b_1 *varianssin estimaattori*, kun nollahypoteesi H_{01} pätee.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

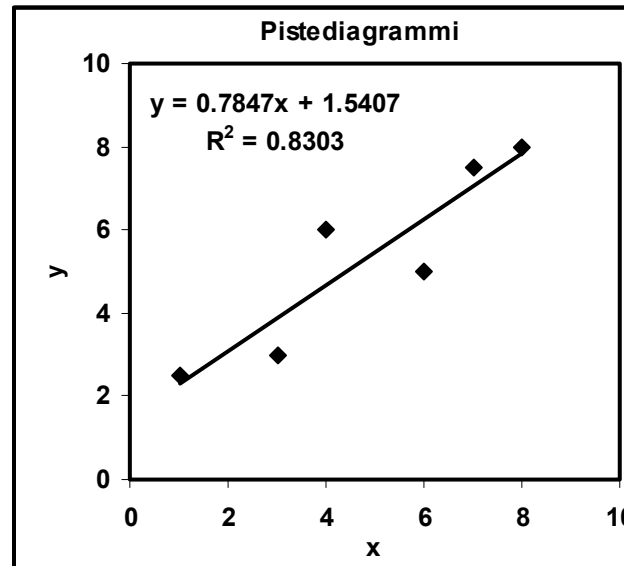
Testi regressiosuoran kulmakertoimelle:

Havainnollistava esimerkki 1/5

- Taulukossa oikealla on keinotekoisesti kahden muuttujan aineiston havaintoarvot ($n = 6$).
- Aineistosta *estimoidun regressiosuoran* yhtälöksi saatiin kappaleessa **Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi**
$$y = 1.5407 + 0.7847x$$
ks. kuviota oikealla.

i	x	y
1	1	2.5
2	3	3
3	4	6
4	6	5
5	7	7.5
6	8	8

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista
Testi regressiosuoran kulmakertoimelle:
Havainnollistava esimerkki 2/5

- Alla olevassa taulukossa on laskettu havaintoarvojen summat ja neliösummat sekä estimoidun mallin *sovitteet* $\hat{y}$, *residuaalit* e (sovitteiden ja residuaalien laskemista on käsitelty em. kappaleessa) ja *residuaalien neliöt* e^2 .

i	x	y	x^2	y^2	Sovite	Residuaali	Res ²
1	1	2.5	1	6.25	2.325	0.175	0.030
2	3	3	9	9	3.895	-0.895	0.801
3	4	6	16	36	4.679	1.321	1.744
4	6	5	36	25	6.249	-1.249	1.560
5	7	7.5	49	56.25	7.033	0.467	0.218
6	8	8	64	64	7.818	0.182	0.033
Summa	29	32	175	196.5	32	0.000	4.385

- Tarkastellaan testiä mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokerrointa β_1 koskevalle nollahypoteesille

$$H_{01} : \beta_1 = 0$$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi regressiosuoran kulmakertoimelle:

Havainnollistava esimerkki 3/5

- *Kertoimen β_1 estimaatti:*

$$b_1 = 0.7847$$

- *Selittäjän x varianssi:*

$$s_x^2 = \frac{1}{n-1} \left(\sum_{i=1}^n x_i^2 - \frac{1}{n} \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2 \right) = \frac{1}{6-1} \left(175 - \frac{1}{6} \times 29^2 \right) = 6.967$$

- *Jäännösvarianssi:*

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2 = \frac{1}{6-2} \times 4.385 = 1.096$$

- *t -testisuureen arvo:*

$$t_1 = \frac{b_1 - \beta_1^0}{s / (\sqrt{n-1} s_x)} = \frac{0.7847 - 0}{\sqrt{1.096 / ((6-1) \times 6.967)}} = 4.423$$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi regressiosuoran kulmakertoimelle:

Havainnollistava esimerkki 4/5

- Jos nollahypoteesi $H_{01} : \beta_1 = 0$ pätee, testisuure t_1 on jakautunut *Studentin t-jakauman* mukaan vapausastein $(n - 2) = (6 - 2) = 4$:

$$t_1 \sim t(4)$$

- Valitaan *merkitsevyystasoksi* 0.05.
- Olkoon *vaihtoehtoinen hypoteesi* muotoa

$$H_{11} : \beta_1 \neq 0$$

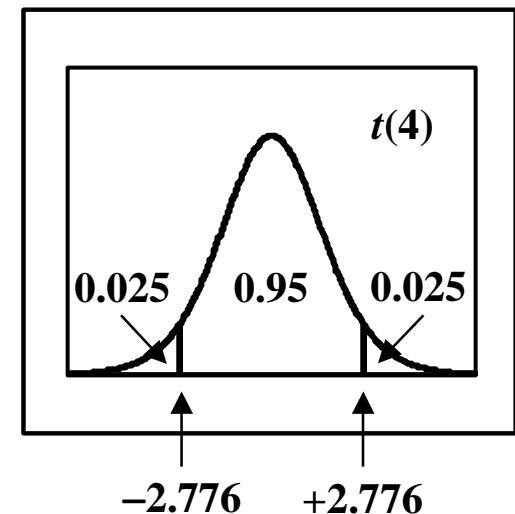
- Tällöin merkitsevyystasoa 0.05 vastaavat *kriittiset rajat* ovat

$$-2.776 \text{ ja } +2.776$$

ks. kuviota oikealla.

- Siten testin *hylkäysalue* on muotoa

$$\{t_1 \mid t_1 < -2.776\} \cup \{t_1 \mid t_1 > +2.776\}$$

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi regressiosuoran kulmakertoimelle:

Havainnollistava esimerkki 5/5

- Koska

$$t_1 = 4.423 > 2.776$$

niin testisuureen t_1 arvo on hylkäysalueella ja *voimme hylätä nollahypoteesin*

$$H_{01} : \beta_1 = 0$$

ja *hyväksyä vaihtoehtoisen hypoteesin*

$$H_{11} : \beta_1 \neq 0$$

merkitsevyystasolla 0.05.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi regressiosuoran vakiolle

- Oletetaan, että *standardioletuksien* (i)-(iii) lisäksi *normaalisuusoletus* (iv) pätee.

- Olkoon *nollahypoteesina*

$$H_{00} : \beta_0 = \beta_0^0$$

- Määritellään ***t*-testisuure**

$$t_0 = \frac{b_0 - \beta_0^0}{s \sqrt{\sum x_j^2} / (\sqrt{n(n-1)} s_x)}$$

- Jos *nollahypoteesi* H_{00} pätee,

$$t_0 \sim t(n-2)$$

- Itseisarvoltaan *suuret* testisuureen t_0 arvot viittaavat siihen, että *nollahypoteesi* H_{00} *ei päde*.

Testi regressiosuoran vakiolle:

Kommentti

- Huomaa, että t -testisuure nollahypoteesille $H_{00} : \beta_0 = \beta_0^0$ on *tavanomaista muotoa*

$$t_0 = \frac{b_0 - \beta_0^0}{\hat{D}(b_0)}$$

jossa

$$\hat{D}^2(b_0) = \frac{s^2 \sum_{j=1}^n x_j^2}{n(n-1) s_x^2}$$

on regressiokertoimen β_0 PNS-estimaattorin b_0 *varianssin estimaattori*, kun nollahypoteesi H_{00} pätee.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi selityksasteelle 1/4

- Oletetaan, että *standardioletuksien* (i)-(iii) lisäksi *normaalisuusoletus* (iv) pätee.

- Olkoon *nollahypoteesina*

$$H_{01} : \beta_1 = 0$$

- Määritellään ***F*-testisuure**

$$F = (n - 2) \frac{R^2}{1 - R^2}$$

jossa R^2 on estimoidun mallin *selityksaste*.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi selitysteelle 2/4

- *Jos nollahypoteesi*

$$H_{01} : \beta_1 = 0$$

pätee, testisuure

$$F = (n - 2) \frac{R^2}{1 - R^2} \sim F(1, n - 2)$$

jossa $F(1, n - 2)$ on Fisherin *F-jakauma* vapausastein 1 ja $(n - 2)$.

- *Suuret testisuureen F arvot viittaavat siihen, että nollahypoteesi H_{01} ei päde.*

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi selitysteelle 3/4

- Koska $R^2 = r_{xy}^2$, em. F -testisuure voidaan esittää muodossa

$$F = (n - 2) \frac{r_{xy}^2}{1 - r_{xy}^2}$$

- Ottamalla tästä neliöjuuri saadaan testisuure

$$t = \sqrt{n - 2} \frac{r_{xy}}{\sqrt{1 - r_{xy}^2}}$$

joka noudattaa *nollahypoteesin* H_{01} *pätiessä* Studentin t -*jakaumaa* vapausastein $(n - 2)$:

$$t \sim t(n - 2)$$

- Itseisarvoltaan *suuret* testisuureen t arvot viittaavat siihen, että *nollahypoteesi* H_{01} *ei päde*.

Päätely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Testi selityskasteelle 4/4

- Voidaan osoittaa, että

$$t = \sqrt{n-2} \frac{r_{xy}}{\sqrt{1-r_{xy}^2}} = \frac{b_1}{s / \sqrt{n-1} s_x} = t_1$$

jossa testisuure t_1 on tavanomainen t -testisuure nollahypoteesille

$$H_{01} : \beta_1 = 0$$

- F - ja t -jakaumien yhteyden perusteella on selvää, että

$$t_1^2 = F$$

jossa F on em. F -testisuure nollahypoteesille H_{01} .

- Huomaa, että yllä esitetty t -testisuure ja t -testisuure *korreloimattomuudelle* ovat ekvivalentteja.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste

Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

>> Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

---

Avainsanat

Ennustaminen

Ennuste

Lineaarinen regressiomalli

Luottamusväli

Otosjakauma

Pienimmän neliösumman estimaattori

Selitettävän muuttujan arvo

Selitettävän muuttujan odotusarvo

Standardioletukset

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Ennustaminen

- Oletetaan, että muuttujien x ja y havaittujen arvojen x_j ja y_j välillä on *lineaarinen tilastollinen riippuvuus*, joka voidaan ilmaista muodossa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Haluamme *ennustaa selitettävää muuttujaa* y , kun selittävä muuttuja x saa arvon $\tilde{x}$.
- Jaetaan tarkastelu kahteen osaan:
  - (i) Tavoitteena on ennustaa selitettävän muuttujan y **odotettavissa oleva** eli *keskimääräinen arvo*.
  - (ii) Tavoitteena on ennustaa selitettävän muuttujan y **arvo**.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Malli ja sen osat 1/2

- Oletetaan, että havaintoarvojen y_j ja x_j välillä on *lineaarinen tilastollinen riippuvuus*, joka voidaan ilmaista yhtälöllä

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Yhtälö määrittelee **yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin**, jossa

y_j = **selitettävän muuttujan** y *satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

x_j = **selittävän muuttujan** eli **selittäjän** x *ei-satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

ε_j = **jäännös-** eli **virhetermin** ε *satunnainen* ja *ei-havaittu* arvo havaintoyksikössä j

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Malli ja sen osat 2/2

- Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on seuraavat *kertoimet*:

β_0 = **vakioselittäjän regressiokerroin**;

β_0 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

β_1 = **selittäjän x regressiokerroin**;

β_1 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Oletukset

- Oletetaan, että yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli *virhetermiä* ε_j koskevat *standardioletukset* pätevät:

(i) $E(\varepsilon_j) = 0, j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermit ovat *homoskedastisia*:

$$\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat *korreloimattomia*:

$$\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l) = 0, \quad j \neq l$$

- Lisäksi oletetaan, että virhetermit ε_j ovat *normaalisia*:

(iv) $\varepsilon_j \sim N(0, \sigma^2), j = 1, 2, \dots, n$

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Otostunnusluvut

- Määritellään havaintojen x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *aritmeettiset keskiarvot*, *otosvarianssit*, *otoskovarianssi* ja *otoskorrelaatiokerroin* tavanomaisilla kaavoillaan:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j$$

$$s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2$$

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

$$s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})(y_j - \bar{y})$$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Regressiokertoimien PNS-estimaattorit

- Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 **pienimmän neliösumman (PNS-) estimaattorit** ovat

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

$$b_1 = \frac{s_{xy}}{s_x^2} = r_{xy} \frac{s_y}{s_x}$$

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Sovitteet ja residuaalit

- Olkoot b_0 ja b_1 yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit.

- Määritellään estimoidun mallin **sovitteet** kaavalla

$$\hat{y}_j = b_0 + b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Määritellään estimoidun mallin **residuaalit** kaavalla

$$e_j = y_j - \hat{y}_j = y_j - b_0 - b_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Jäännösvarianssin estimointi

- Jos yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin *jäännös-* eli *virhetermejä* ε_j koskevat *standardioletukset* (i)-(iii) *pätevät*, jäännösvarianssin $\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2$ **harhaton** **estimaattori** on

$$s^2 = \frac{1}{n-2} \sum_{j=1}^n e_j^2$$

jossa

e_j = estimoidun mallin *residuaali*

n = havaintojen lukumäärä

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y :n odotusarvon ennustaminen

- Oletetaan, että selitettävä muuttuja y saa arvon

$$\tilde{y} = \beta_0 + \beta_1 \tilde{x} + \tilde{\varepsilon}$$

kun selittäjä x saa arvon $\tilde{x}$.

- Mikä on *paras ennuste selitettävän muuttujan y odotettavissa olevalle arvolle*

$$E(\tilde{y}|\tilde{x}) = \beta_0 + \beta_1 \tilde{x}$$

kun selittäjä x saa arvon $\tilde{x}$?

- Selitettävän muuttujan y ehdollinen odotusarvo $E(\tilde{y}|\tilde{x})$ kuvaa *selitettävän muuttujan y keskimäärin saamia arvoja selittäjän x saamien arvojen funktiona.*

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n odotusarvon ennustaminen:

Ennuste

- Valitaan *selitettävän muuttujan odotusarvon* $E(\tilde{y}|\tilde{x})$ **ennusteeksi** (*estimaattoriksi*) lauseke

$$\hat{y}|\tilde{x} = b_0 + b_1\tilde{x}$$

jossa b_0 ja b_1 ovat regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit.

- Voidaan osoittaa, että $\hat{y}|\tilde{x}$ on (ennustevirheen keskineliövirheen mielessä) *paras lineaarinen ja harhaton ennuste* ehdolliselle odotusarvolle $E(\tilde{y}|\tilde{x})$.
- Huomautus:
Ehdollinen odotusarvo $E(\tilde{y}|\tilde{x})$ on kiinteälle $\tilde{x}$ vakio, kun taas ennuste $\hat{y}|\tilde{x}$ on *satunnaismuuttuja*.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n odotusarvon ennustaminen:

Otosjakauma

- Oletetaan, että yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin *jäännös-* eli *virhetermiä* ε_j koskevat *standardioletuksien* (i)-(iii) lisäksi *normaalisuusoletus* (iv) pätee.
- Tällöin ennusteen

$$\hat{y}|\tilde{x} = b_0 + b_1\tilde{x}$$

otosjakauma on normaalijakauma:

$$\hat{y}|\tilde{x} \sim \mathbf{N}\left(\beta_0 + \beta_1\tilde{x}, \sigma^2 \left[\frac{1}{n} + \frac{(\tilde{x} - \bar{x})^2}{(n-1)s_x^2} \right]\right)$$

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y :n odotusarvon ennustaminen:

Luottamusväli

- Odotusarvon

$$E(\tilde{y}|\tilde{x}) = \beta_0 + \beta_1\tilde{x}$$

luottamusväli luottamustasolla $(1 - \alpha)$ on

$$b_0 + b_1\tilde{x} \pm t_{\alpha/2} s \sqrt{\frac{1}{n} + \frac{(\tilde{x} - \bar{x})^2}{(n-1)s_x^2}}$$

jossa $-t_{\alpha/2}$ ja $+t_{\alpha/2}$ ovat luottamustasoon $(1 - \alpha)$ liittyvät luottamuskertoimet Studentin t -jakaumasta, jonka vapausasteiden luku on $(n - 2)$ ja s^2 on jäännösvarianssin σ^2 harhaton estimaattori.

- Väli muodostaa selittäjän x arvojen $\tilde{x}$ funktiona *luottamussyön* estimoidun regressiosuoran $y = b_0 + b_1x$ ympärille.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y :n odotusarvon ennustaminen:

Luottamusvälin ominaisuuksia

- Odotusarvon

$$E(\tilde{y}|\tilde{x}) = \beta_0 + \beta_1 \tilde{x}$$

luottamusväli

$$b_0 + b_1 \tilde{x} \pm t_{\alpha/2} s \sqrt{\frac{1}{n} + \frac{(\tilde{x} - \bar{x})^2}{(n-1)s_x^2}}$$

kaventuu, jos havaintojen lukumäärä n tai selittäjän otosvarianssi s_x^2 kasvaa.

- Toisaalta luottamusväli on sitä *leveämpi*, mitä kauempana piste $\tilde{x}$ on selittäjän x havaittujen arvojen aritmeettisesta keskiarvosta $\bar{x}$.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n arvon ennustaminen

- Oletetaan, että selitettävä muuttuja y saa arvon

$$\tilde{y} = \beta_0 + \beta_1 \tilde{x} + \tilde{\varepsilon}$$

kun selittäjä x saa arvon $\tilde{x}$.

- Mikä on *paras ennuste selitettävän muuttujan y arvolle* $\tilde{y}$, kun selittäjä x saa arvon $\tilde{x}$?

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n arvon ennustaminen:

Ennuste

- Valitaan *selitettävän muuttujan arvon $\tilde{y}$ ennusteeksi (estimaattoriksi)* lauseke

$$\hat{y}|\tilde{x} = b_0 + b_1\tilde{x}$$

jossa b_0 ja b_1 ovat regressiokertoimien β_0 ja β_1 PNS-estimaattorit.

- Voidaan osoittaa, että $\hat{y}|\tilde{x}$ on (ennustevirheen keskineliövirheen mielessä) *paras lineaarinen ja harhaton ennuste* ehdolliselle odotusarvolle $E(\tilde{y}|\tilde{x})$.
- Huomautus:
Sekä selitettävän muuttujan y arvo $\tilde{y}$ että ennuste $\hat{y}|\tilde{x}$ ovat *satunnaismuuttujia*.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n arvon ennustaminen:

Otosjakauma

- Oletetaan, että yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin *jäännös-* eli *virhetermiä* ε_j koskevat *standardioletuksien* (i)-(iii) lisäksi *normaalisuusoletus* (iv) pätee.
- Tällöin *ennustevirheen*

$$\tilde{y} - \hat{y} | \tilde{x}$$

otosjakauma on normaalijakauma:

$$\tilde{y} - \hat{y} | \tilde{x} \sim \mathbf{N} \left(0, \sigma^2 \left[1 + \frac{1}{n} + \frac{(\tilde{x} - \bar{x})^2}{(n-1)s_x^2} \right] \right)$$

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n arvon ennustaminen:

Luottamusväli

- Selitettävän muuttujan y arvon $\tilde{y}$ **luottamusväli** luottamustasolla $(1 - \alpha)$ on

$$b_0 + b_1 \tilde{x} \pm t_{\alpha/2} s \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{(\tilde{x} - \bar{x})^2}{(n-1)s_x^2}}$$

jossa $-t_{\alpha/2}$ ja $+t_{\alpha/2}$ ovat luottamustasoon $(1 - \alpha)$ liittyvät luottamuskertoimet Studentin t -jakaumasta, jonka vapausasteiden luku on $(n - 2)$ ja s^2 on jäännösvarianssin σ^2 harhaton estimaattori.

- Väli muodostaa selittäjän x arvojen $\tilde{x}$ funktiona *luottamussyön* estimoidun regressiosuoran $y = b_0 + b_1 x$ ympärille.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y:n arvon ennustaminen:

Luottamusvälin ominaisuuksia

- Selitettävän muuttujan y arvon $\tilde{y}$ luottamusväli

$$b_0 + b_1 \tilde{x} \pm t_{\alpha/2} s \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{(\tilde{x} - \bar{x})^2}{(n-1)s_x^2}}$$

kaventuu, jos havaintojen lukumäärä n tai selittäjän otosvarianssi s_x^2 kasvaa.

- Toisaalta luottamusväli on sitä *leveämpi*, mitä kauempana piste $\tilde{x}$ on selittäjän x havaittujen arvojen aritmeettisesta keskiarvosta $\bar{x}$.

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

y :n arvon luottamusväli vs y :n odotusarvon luottamusväli

- Selitettävän muuttujan y arvon $\tilde{y}$ luottamusvyö *on leveämpi* kuin selitettävän muuttujan y arvon $\tilde{y}$ odotusarvon $E(\tilde{y}|\tilde{x})$ luottamusvyö.
- Tämä johtuu siitä, että selitettävän muuttujan y *keskimääräisen arvon ennustaminen on helpompaa kuin sen yksittäisen arvon ennustaminen.*

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste

Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

- >> Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä
- 2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Avainsanat

Ehdollinen odotusarvo
Harhattomuus
Lineaarinen regressiomalli
Lineaarisuus
Modifioidut standardioletukset
Pienimmän neliösumman menetelmä
Regressiofunktio
Regressiosuora
Satunnaisuus
Selittäjä
Selittävä muuttuja
Standardioletukset
Tarkentuvuus

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selitettävä muuttuja ja selittävä muuttuja

- Oletetaan, että **selitettävän muuttujan** y *havaittujen arvojen vaihtelu* halutaan **selittää selittävän muuttujan** eli **selittäjän** x *havaittujen arvojen vaihtelun avulla*.
- Tehdään seuraavat oletukset:
  - (i) Sekä selitettävä muuttuja y että selittäjä x ovat *satunnaismuuttujia*.
  - (ii) Selitettävä muuttuja y on *suhdeasteikollinen muuttuja*.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Havainnot

- Olkoot

$$y_1, y_2, \dots, y_n$$

selitettävän muuttujan y ja

$$x_1, x_2, \dots, x_n$$

selittävän muuttujan x **havaittuja arvoja**.

- Oletetaan lisäksi, että havaintoarvot x_j ja y_j liittyvät *samaan havaintoyksikköön kaikille $j = 1, 2, \dots, n$* .
- Tällöin havaintoarvot x_j ja y_j muodostavat pisteitä 2-ulotteisessa avaruudessa:

$$(x_j, y_j) \in \mathbb{R}^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Malli ja sen osat 1/2

- Oletetaan, että havaintojen y_j ja x_j välillä on *lineaarinen tilastollinen riippuvuus*, joka voidaan ilmaista yhtälöllä

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

- Yhtälö määrittelee **yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin**, jossa

y_j = **selitettävän muuttujan** y *satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

x_j = **selittävän muuttujan** x *satunnainen* ja *havaittu* arvo havaintoyksikössä j

ε_j = **jäännös-** eli **virhetermin** ε *satunnainen* ja *ei-havaittu* arvo havaintoyksikössä j

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Malli ja sen osat 2/2

- Yhden selittäjän lineaarisessa regressiomallissa

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

on seuraavat kertoimet:

β_0 = **vakioselittäjän regressiokerroin;**

β_0 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

β_1 = **selittäjän x regressiokerroin;**

β_1 on *ei-satunnainen ja tuntematon vakio*

- Huomautus:

Regressiokertoimet β_0 ja β_1 oletetaan *samoiksi* kaikille havaintoyksiköille j .

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selittäjän satunnaisuuden seuraukset 1/4

- Yhden selittäjän lineaarisen mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

selittäjän x satunnaisuus saattaa aiheuttaa vakavia ongelmia mallin estimoinnille ja mallia koskevalle tilastolliselle päättelylle.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selittäjän satunnaisuuden seuraukset 2/4

- **Jos selittäjä x on satunnainen, PNS-menetelmä *ei välttämättä tuota harhattomia tai edes tarkentuvia estimaattoreita regressiokertoimille.***

Näin käy esimerkiksi silloin, kun virhetermi ja selittäjä *korreloivat*.

- **Jos regressiokertoimien PNS-estimaattorit *eivät ole harhattomia tai tarkentuvia*, mallia koskevaa tavanomaista tilastollista päättelyä *ei saa soveltaa.***

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selittäjän satunnaisuuden seuraukset 3/4

- Kysymys:

Milloin kiinteälle, ei-satunnaiselle selittäjälle esitettyä teoriaa saa soveltaa myös satunnaiselle selittäjälle?

- Vastaus:

Kiinteälle, ei-satunnaiselle selittäjälle esitettyä teoriaa saadaan soveltaa ainakin silloin, kun *jäännös-* eli *virhetermit* ε_j toteuttavat kiinteälle selittäjälle esitetyt standardioletukset *ehdollisesti selittäjän x havaittujen arvojen suhteen*.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selittäjän satunnaisuuden seuraukset 4/4

- Tässä kappaleessa tarkastellaan lähemmin yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin määrittelemistä sellaisella tavalla, joka takaa sen, että kiinteälle selittäjälle esitetty teoria pätee.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Modifioidut oletukset jäännöstermeistä

- Oletetaan, että mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli *virhetermit* ε_j toteuttavat seuraavat oletukset:

(i) $E(\varepsilon_j | x_j) = 0, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermit ovat (ehdollisesti) *homoskedastisia*.

$$\text{Var}(\varepsilon_j | x_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat (ehdollisesti) *korreloimattomia*.

$$\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l | x_j, x_l) = 0, \quad j \neq l$$

- Lisäksi jäännöstermeistä ε_j tehdään tavallisesti *normaalisuusoletus*:

(iv) $\varepsilon_j | x_j \sim N(0, \sigma^2), \quad j = 1, 2, \dots, n$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Mallin selitettävän muuttujan ominaisuudet

- Jos yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli virhetermejä ε_j koskevat oletukset (i)-(iii) pätevät, mallin selitettävän muuttujan y havaituilla arvoilla y_j on seuraavat stokastiset ominaisuudet:

(i)' $E(y_j | x_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(ii)' $\text{Var}(y_j | x_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(iii)' $\text{Cor}(y_j, y_l | x_j, x_l) = 0, \quad j \neq l$

- Jos jäännöstermejä ε_j koskeva *normaalisuusoletus (iv) pätee*, niin

(iv)' $y_j | x_j \sim N(\beta_0 + \beta_1 x_j, \sigma^2), \quad j = 1, 2, \dots, n$

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Mallin selitettävän muuttujan ominaisuudet:

Kommentti

- Jos muuttujan y arvojen y_j stokastiset ominaisuudet (i)'-(iv)' otetaan oletuksiksi, ne määrittelevät täsmälleen saman tilastollisen mallin kuin mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli virhetermeistä ε_j tehdyt oletukset (i)-(iv).

- Oletukset (i)-(iv) ja (i)'-(iv)' ovat tässä mielessä *ekvivalentteja*.
- Siten myös ominaisuudet (i)'-(iv)' voidaan ottaa yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin määritteleviksi standardioletuksiksi.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selitettävän muuttujan ehdollisen odotusarvon tulkinta regressiofunktiona

---

- Oletuksen

$$(i)' \quad E(y_j | x_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

mukaan selitettävän muuttujan y ehdollinen odotusarvo eli **regressiofunktio on selittävän muuttujan x havaittujen arvojen suhteen lineaarinen funktio.**

- Koska *regressiofunktiot ovat yleisessä tapauksessa epälineaarisia*, (i)' on hyvin voimakas oletus.
- Huomautus:

Jos havainnot x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ noudattavat 2-ulotteista normaalijakaumaa, oletus (i)' pätee.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Yhteys kiinteän selittäjän tapaukseen

- Oletetaan, että mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

selittävän muuttujan x arvot x_j ovat kiinteitä eli ei-satunnaisia ja mallin jäännös- eli virhetermit ε_j toteuttavat standardioletukset

- (i) $E(\varepsilon_j) = 0, \quad j = 1, 2, \dots, n$
  - (ii) $\text{Var}(\varepsilon_j) = \sigma^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$
  - (iii) $\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l) = 0, \quad j \neq l$
  - (iv) $\varepsilon_j \sim N(0, \sigma_\varepsilon^2), \quad j = 1, 2, \dots, n$
- Tällöin edellä satunnaisen selittäjän tapauksessa tehdyt oletukset mallin virhetermistä pätevät triviaalisti.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

Selittäjän satunnaisuuden seuraukset:

Kommentteja

- **Tässä kappaleessa esitetyt modifioidutkin ehdot jäännös- eli virhetermeille ovat melko rajoittavia ja etenkin aikasarjojen regressiomalleissa kohdataan sellaisia tilanteita, joissa eivät edes nämä modifioidut ehdot päde.**
- **Tällaisissa tilanteissa PNS-menetelmää ei yleensä saa käyttää mallin parametrien estimointiin.**
- Tilastotiede tuntee kuitenkin menetelmiä, joilla regressiomallin parametrit voidaan estimoida (ainakin) tarkentuvasti myös monissa sellaisissa tilanteissa, joissa tässä kappaleessa esitetyt modifioidut ehdot jäännöstermeille eivät päde.

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli

Yhden selittäjän lineaarinen regressiomalli ja sitä koskevat oletukset

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomallin estimointi

Varianssianalyysihajotelma ja selityssaste

Päättely yhden selittäjän lineaarisesta regressiomallista

Ennustaminen yhden selittäjän lineaarisella regressiomallilla

Yhden selittäjän lineaarisen regressiomalli ja satunnainen selittäjä

>> 2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

---

Avainsanat

Ehdollinen odotusarvo
Kaksiulotteinen normaalijakauma
Lineaarinen regressiomalli
Lineaarisuus
Otostunnusluvut
Painopiste
Pienimmän neliösumman menetelmä
Regressiofunktio
Regressiosuora
Satunnaisuus
Selittäjä
Selittävä muuttuja
Standardioletukset

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Oletukset

- Oletetaan, että toisistaan *riippumattomat* havaintoparit

$$(x_j, y_j), j = 1, 2, \dots, n$$

noudattavat **2-ulotteista normaalijakaumaa**; ks. kalvokokoelman **Johdatus todennäköisyyslaskentaan** lukua **Moniulotteisia jakaumia**.

- Tällöin *ehdolliset odotusarvot* ovat muotoa

$$E(x_j | y_j) = \alpha_0 + \alpha_1 y_j, j = 1, 2, \dots, n$$

$$E(y_j | x_j) = \beta_0 + \beta_1 x_j, j = 1, 2, \dots, n$$

ja siis *lineaarisia*.

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiomalleja on kaksi

- Voimme kirjoittaa

$$x_j = \alpha_0 + \alpha_1 y_j + \delta_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

ja

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jossa jäännöstermit ε_j ja δ_j ovat *keskenään korreloimattomia* satunnaismuuttujia.

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Mallien jäännöstermit 1/2

- Mallin

$$x_j = \alpha_0 + \alpha_1 y_j + \delta_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli *virhetermit* δ_j toteuttavat seuraavat ehdot:

(i) $E(\delta_j | y_j) = 0, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermit ovat *homoskedastisia*:

$$\text{Var}(\delta_j | y_j) = \sigma_\delta^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat *korreloimattomia*:

$$\text{Cor}(\delta_j, \delta_l | y_j, y_l) = 0, \quad j \neq l$$

(iv) Jäännöstermit ovat *normaalisia*:

$$\delta_j | y_j \sim N(0, \sigma_\delta^2), \quad j = 1, 2, \dots, n$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Mallien jäännöstermit 2/2

- Mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

jäännös- eli *virhetermit* ε_j toteuttavat seuraavat ehdot:

(i) $E(\varepsilon_j | x_j) = 0, \quad j = 1, 2, \dots, n$

(ii) Jäännöstermit ovat *homoskedastisia*:

$$\text{Var}(\varepsilon_j | x_j) = \sigma_\varepsilon^2, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

(iii) Jäännöstermit ovat *korreloimattomia*:

$$\text{Cor}(\varepsilon_j, \varepsilon_l | x_j, x_l) = 0, \quad j \neq l$$

(iv) Jäännöstermit ovat *normaalisia*:

$$\varepsilon_j | x_j \sim N(0, \sigma_\varepsilon^2), \quad j = 1, 2, \dots, n$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Otostunnusluvut

- Määritellään havaintojen x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *aritmeettiset keskiarvot*, *otosvarianssit*, *otoskovarianssi* ja *otoskorrelaatiokerroin* tavanomaisilla kaavoillaan:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j$$

$$s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2$$

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (y_j - \bar{y})^2$$

$$s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})(y_j - \bar{y})$$

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Parametrien PNS-estimaattorit

- Mallin

$$x_j = \alpha_0 + \alpha_1 y_j + \delta_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien α_1 ja α_0 PNS-estimaattorit ovat

$$a_1 = \frac{s_{xy}}{s_y^2} = r_{xy} \frac{s_x}{s_y} \qquad a_0 = \bar{x} - a_1 \bar{y}$$

- Mallin

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

regressiokertoimien β_1 ja β_0 PNS-estimaattorit ovat

$$b_1 = \frac{s_{xy}}{s_x^2} = r_{xy} \frac{s_y}{s_x} \qquad b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Estimoidut regressiosuorat 1/3

- Muuttujan x *estimoitu regressiosuora* muuttujan y suhteen voidaan kirjoittaa muotoon

$$\frac{x - \bar{x}}{s_x} = r_{xy} \left(\frac{y - \bar{y}}{s_y} \right)$$

- Muuttujan y *estimoitu regressiosuora* muuttujan x suhteen voidaan kirjoittaa muotoon

$$\frac{y - \bar{y}}{s_y} = r_{xy} \left(\frac{x - \bar{x}}{s_x} \right)$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Estimoidut regressiosuorat 2/3

- *Molemmat* estimoidut regressiosuorat voidaan esittää muuttujan x funktiona:

- (i) Muuttujan x *estimoitu regressiosuora* muuttujan y suhteen:

$$\frac{y - \bar{y}}{s_y} = \frac{1}{r_{xy}} \left(\frac{x - \bar{x}}{s_x} \right)$$

- (ii) Muuttujan y *estimoitu regressiosuora* muuttujan x suhteen:

$$\frac{y - \bar{y}}{s_y} = r_{xy} \left(\frac{x - \bar{x}}{s_x} \right)$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Estimoidut regressiosuorat 3/3

- Estimoitujen regressiosuorien yhtälöistä nähdään:
Seuraavat ehdot ovat *yhtäpitäviä*:
  - (1) Suorat *yhtyvät*.
  - (2) $r_{xy} = \pm 1$Seuraavat ehdot ovat *yhtäpitäviä*:
  - (1)' Suorat ovat *kohtisuorassa* toisiaan vastaan.
  - (2)' $r_{xy} = 0$
- Lisäksi yhtälöistä nähdään, että *suorat leikkaavat havaintojen painopisteessä* $(\bar{x}, \bar{y})$.

Estimoidut regressiosuorat ja

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktiot 1/2

- Olkoon satunnaismuuttujien x ja y yhteisjakauma *2-ulotteinen normaalijakauma*.
- Tällöin muuttujan x *regressiofunktion yhtälö* muuttujan y suhteen on

$$\mu_{x|y} = E(x | y) = \mu_x + \rho_{xy} \frac{\sigma_x}{\sigma_y} (y - \mu_y)$$

- Siten muuttujien x ja y havaituista arvoista x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *estimoitu regressiosuora*

$$x = \bar{x} + r_{xy} \frac{s_x}{s_y} (y - \bar{y})$$

saadaan muodollisesti korvaamalla regressiofunktion parametrit μ_x , μ_y , σ_x^2 , σ_y^2 , ρ_{xy} vastaavilla otossuureilla.

Estimoidut regressiosuorat ja

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktiot 2/2

- Olkoon satunnaismuuttujien x ja y yhteisjakauma *2-ulotteinen normaalijakauma*.
- Tällöin muuttujan y *regressiofunktion yhtälö* muuttujan x suhteen on

$$\mu_{y|x} = E(y | x) = \mu_y + \rho_{xy} \frac{\sigma_y}{\sigma_x} (x - \mu_x)$$

- Siten muuttujien x ja y havaituista arvoista x_j ja y_j , $j = 1, 2, \dots, n$ *estimoitu regressiosuora*

$$y = \bar{y} + r_{xy} \frac{s_y}{s_x} (x - \bar{x})$$

saadaan muodollisesti korvaamalla regressiofunktion parametrit μ_x , μ_y , σ_x^2 , σ_y^2 , ρ_{xy} vastaavilla otossuureilla.

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 1/8

- Perinnöllisyystieteen mukaan lapset perivät geneettiset ominaisuutensa vanhemmiltaan.
- Periytyykö isän pituus heidän pojilleen?
- Havaintoaineisto koostuu 300:n isän ja heidän poikiensa pituuksien muodostamasta lukuparista

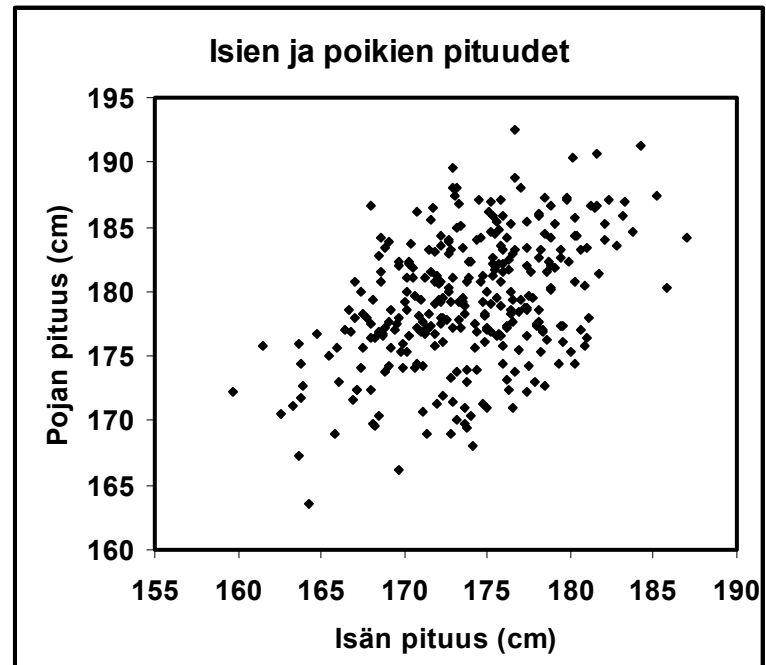
$$(x_j, y_j), j = 1, 2, \dots, 300$$

jossa

x_j = isän j pituus

y_j = isän j pojan pituus

- Ks. pistediagrammia oikealla.

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 2/8

- Taulukko oikealla esittää isien ja heidän poikiensa pituuksien *ehdollisia keskiarvoja*

$$M_k(x|x) \text{ ja } M_k(y|x)$$

jossa

$M_k(x|x)$ = niiden *isien* pituuksien keskiarvo, joiden pituus kuuluu x -väliin k

$M_k(y|x)$ = niiden *poikien* pituuksien keskiarvo, joiden *isien* pituus kuuluu x -väliin k

$$k = 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7$$

x-välin nro	x-väli	$M_k(x x)$	$M_k(y x)$
1	(155,160]	159.7	172.2
2	(160,165]	163.5	172.0
3	(165,170]	168.2	176.8
4	(170,175]	172.6	178.8
5	(175,180]	177.1	180.6
6	(180,185]	181.5	183.6
7	(185,190]	186.0	184.0

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

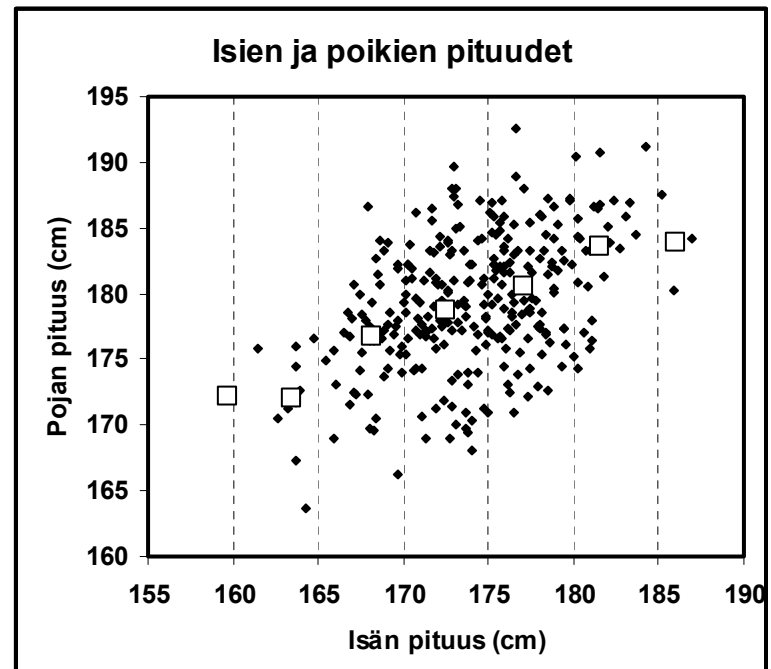
Esimerkki 3/8

- *Ehdollisten keskiarvojen*

$$(M_k(x|x), M_k(y|x))$$

määäämiä pisteitä on merkitty kuviossa oikealla *neliöillä*.

- Havainnot on siis luokiteltu *isien* pituuden mukaan 7 luokkaan.
- Kuviossa luokkia on kuvattu katkoviivojen erottamalla pystyvöillä.
- Jokaisen *neliön koordinaatit* on saatu laskemalla keskiarvot ko. neliötä vastaavaan pystyvööhön kuuluvien havaintopisteiden koordinaateista.

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 4/8

- Olkoon mallina

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j$$

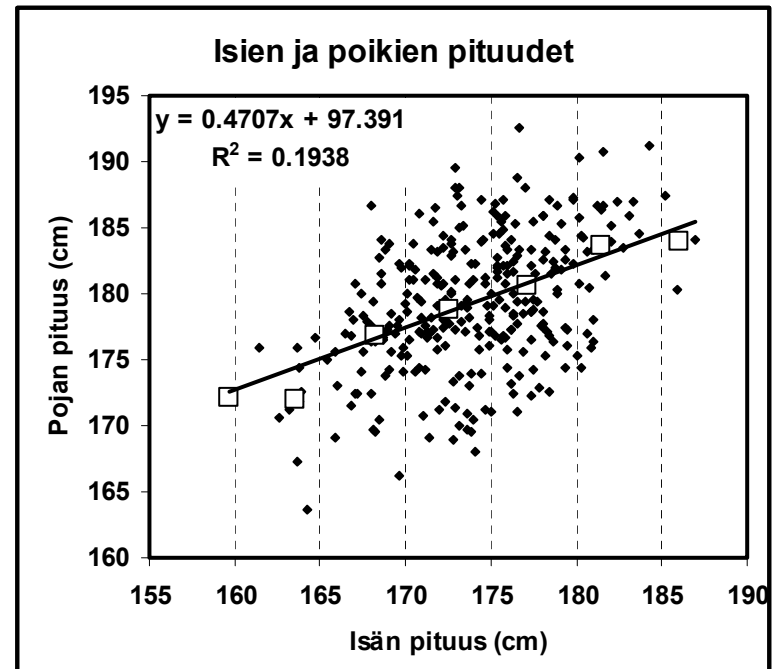
$$j = 1, 2, \dots, n$$

- Alkuperäisistä havainnoista *estimoidun regressiosuoran* yhtälö on

$$y = 97.391 + 0.4707x$$

- Selitysaste on

$$R^2 = 0.194$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 5/8

- Taulukko oikealla esittää isien ja heidän poikiensa pituuksien *ehdollisia keskiarvoja*

$$M_k(x|y) \text{ ja } M_k(y|y)$$

jossa

$M_k(x|y)$ = niiden *isien* pituuksien keskiarvo, joiden *poikien* pituus kuuluu y -väliin k

$M_k(y|y)$ = niiden *poikien* pituuksien keskiarvo, joiden pituus kuuluu y -väliin k

$$k = 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7$$

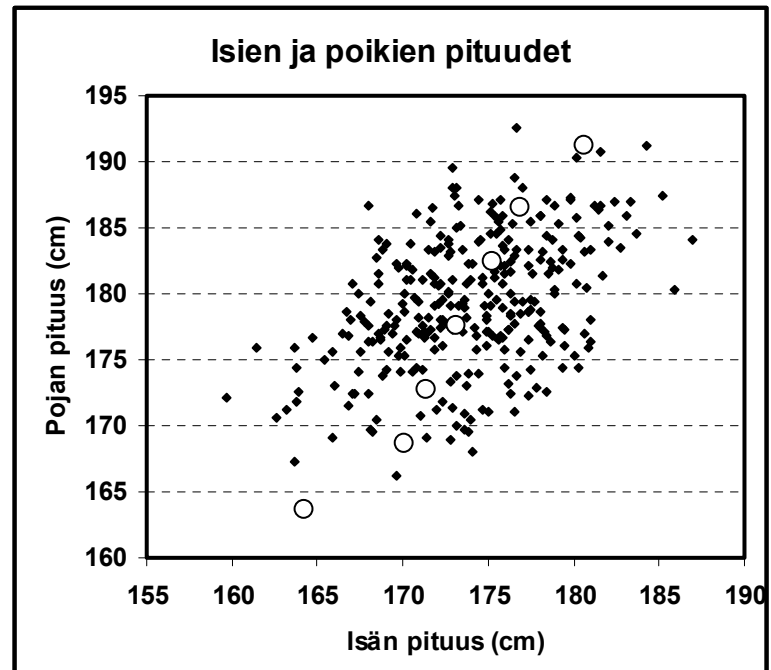
y-välin nro	y-väli	$M_k(x y)$	$M_k(y y)$
1	(160,165]	164.3	163.6
2	(165,170]	170.1	168.7
3	(170,175]	171.4	172.7
4	(175,180]	173.1	177.6
5	(180,185]	175.2	182.4
6	(185,190]	176.9	186.6
7	(190,195]	180.6	191.2

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 6/8

- *Ehdollisten keskiarvojen*
 $M_k(x|y)$ ja $M_k(y|x)$
määäämiä pisteitä on merkitty
kuviossa oikealla *ympyröillä*.
- Havainnot on siis luokiteltu *poikien*
pituuden mukaan 7 luokkaan.
- Kuviossa luokkia on kuvattu
katkoviivojen erottamalla
vaakavoilla.
- Jokaisen *ympyrän koordinaatit*
on saatu laskemalla keskiarvot ko.
ympyrää vastaavaan *vaakavyöhön*
kuuluvien havaintopisteiden
koordinaateista.

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 7/8

- Olkoon mallina

$$x_j = \alpha_0 + \alpha_1 x_j + \delta_j$$
$$j = 1, 2, \dots, n$$

- Alkuperäisistä havainnoista *estimoidun regressiosuoran* yhtälö on

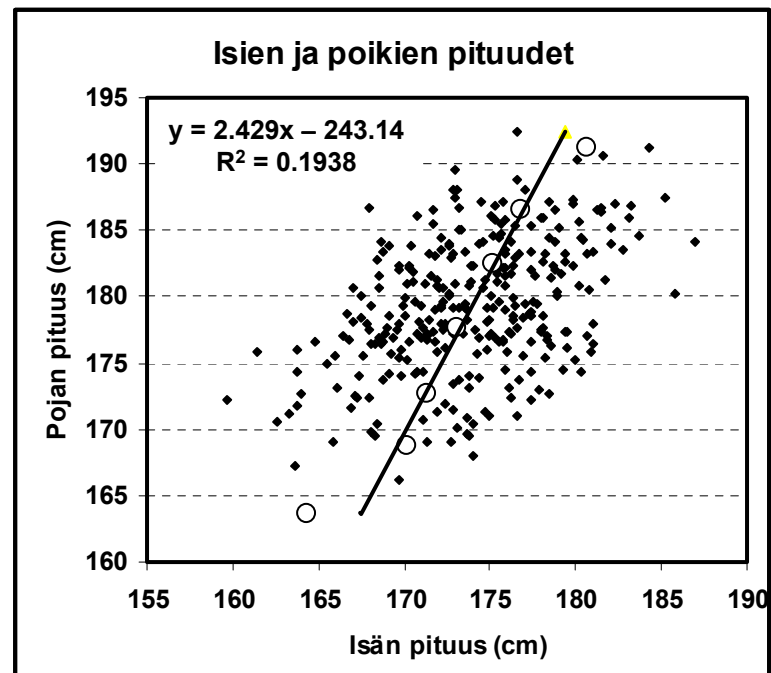
$$x = 100.10 + 0.4117 y$$

joka voidaan x :n funktiona kirjoittaa muotoon

$$y = -243.14 + 2.429x$$

- Selitysaste on

$$R^2 = 0.194$$

2-ulotteisen normaalijakauman regressiofunktioiden estimointi

Regressiosuorien estimointi:

Esimerkki 8/8

- Kuvioon oikealla on lisätty malleja

$$y_j = \beta_0 + \beta_1 x_j + \varepsilon_j$$

$$x_j = \alpha_0 + \alpha_1 x_j + \delta_j$$

vastaavat *estimoidut regressiosuorat*.

- Muuttujan y regressiosuora muuttujan x suhteen:

$$y = 97.391 + 0.4707x$$

- Muuttujan x regressiosuora muuttujan y suhteen muuttujan x funktiona:

$$y = -243.14 + 2.429x$$

